

Orlova krila nad zlatnim gradovima - odnosi Šubića Bribirskih s dalmatinskim komunama

Golemac, Domagoj

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:846268>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-07**



Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)





SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Domagoj Golemac

**ORLOVA KRILA NAD ZLATNIM
GRADOVIMA – ODNOSI ŠUBIĆA
BRIBIRSKIH S DALMATINSKIM
KOMUNAMA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

DOMAGOJ GOLEMAC

**ORLOVA KRILA NAD ZLATNIM
GRADOVIMA – ODNOSI ŠUBIĆA
BRIBIRSKIH S DALMATINSKIM
KOMUNAMA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Tomislav Popić

Zagreb, 2022.

Orlova krila nad zlatnim gradovima – odnosi Šubića Bribirskih s dalmatinskim komunama

Sažetak

U ovome radu prikazuje se širenje utjecaja velikaškog roda Šubića Bribirskih na dalmatinske gradove i objašnjava kako su koristili komunalne ustanove, prije svega položaje kneza, potestata i kapetana da bi uspostavili i/ili zadržali vlast nad komunama bilo izravno ili posredno, prepuštanjem položaja svojoj klijenteli ili dalmatinskom plemstvu u svrhu stjecanja saveznika na lokalnoj razini. Kao jedni od hrvatskih rodova Šubići su prema najranijim spomenima upravljali Bribirskom župom i činili viši društveni sloj. Svojom blizinom dalmatinskoj obali Bribirska župa predstavljala je dobru polazišnu točku za širenje utjecaja na dalmatinske komune. Raniji pripadnici Šubića Bribirskih putovali su po dalmatinskim komunama u pratnji kraljeva i susretali se s njihovim uređenjem i bogatstvom. Budući da je za vladavine kralja Bele III. župan Miroslav dobio Bribirsku župu kao nasljedno dobro, a njegov sin Grgur postao i prvi knez Bribira započelo je širenje njihove vlasti prema obali. Već su knezovi Grgur I., njegov brat Stjepan i nećak Stjepko uspješno preuzeli čast komunalnog kneza u Splitu, Trogiru i Šibeniku. Privremeni gubitak položaja kneza nadomjestili su onim potestata odakle su planirali povratak na kneževske položaje u čemu su uspjeli, ovjenčavši se pritom i nasljednom titulom hrvatsko-dalmatinskog bana u vrijeme kneza Pavla I. i njegove braće. Lošom politikom i kraljevskom intervencijom Karla I. Roberta generacijska vlast knezova i banova Šubića Bribirskih slomljena je porazom i smrću bana Mladena II. godine 1322.

Ključne riječi: Šubić, Bribir, Split, Trogir, Grgur I, Stjepko, Pavao I, Mladen II

Eagle wings above golden cities – Šubić of Bribir relations with Dalmatian communes

Abstract

This paper shows the spread of the influence of the noble family of Šubić Bribirski on the Dalmatian cities and explains how they used communal institutions, above all the positions of communal dukes, podestà and captains, to establish and/or maintain power over the communes, either directly or indirectly, by handing over positions to their clientele or to the Dalmatian nobility in order to gain allies at the local level. As one of the Croatian noble kindreds, according to the earliest records, the Šubić ruled the Bribir parish and as such constituted a higher social class. With its proximity to the Dalmatian coast, Bribir parish was a good starting point for spreading influence on Dalmatian communes. Earlier members of Šubić family traveled around the Dalmatian communes in the company of kings and encountered their political arrangements and wealth. Since during the reign of king Bela III the župan Miroslav received the Bribir parish as a hereditary fief and his son Grgur became the first Count of Bribir, the expansion of their authority towards the coast began. Count Grgur I, his brother Stjepan and nephew Stjepko successfully assumed the honor of communal duke in Split, Trogir and Šibenik. They replaced the temporary loss of the position of communal dukes with the position of podestà, from which they planned to return to ducal positions, in which they succeeded, further securing themselves with the hereditary title of Croatian-Dalmatian ban during the time of count Pavao I and his brothers. Due to the bad policy and royal intervention of Charles I Robert, the generational rule of the counts and bans of Šubić family was broken by the defeat and death of ban Mladen II in year 1322.

Keywords: Šubić, Bribir, Split, Trogir, Grgur I, Stjepko, Pavao I, Mladen II

Sadržaj

| | |
|--|----|
| 1. UVOD | 1 |
| 1.1. Tema i metodologija | 1 |
| 1.2. Izvori i literatura | 2 |
| 2. ŠUBIĆI DO NASLJEDNOG KNEŠTVA NAD BRIBIRSKOM ŽUPOM..... | 3 |
| 2.1 Bribirska župa..... | 3 |
| 2.2. Rod Šubić | 3 |
| 3. ŠIRENJE VLASTI ŠUBIĆA BRIBIRSKIH NA DALMATINSKE KOMUNE..... | 5 |
| 3.1. Uspon Grgura, prvog kneza od Bribira | 5 |
| 3.2. Grgur I. i dalmatinske komune | 8 |
| 3.3. Stjepko Bribirski..... | 10 |
| 3.4. Šubići Bribirski od knezova do potestata dalmatinskih komuna..... | 12 |
| 4. BANSKA ČAST ŠUBIĆA BRIBIRSKIH | 14 |
| 4.1. Ban Pavao I. i njegova braća | 14 |
| 4.2. Dalmatinske komune između Šubića, Arpadovića i Anžuvina..... | 18 |
| 4.3. Šubići Bribirski i Karlo Robert..... | 23 |
| 4.4. Ban Pavao I. – neokrunjeni kralj Hrvatske i Dalmacije | 28 |
| 4.5. Zadarska epizoda i smrt bana Pavla I. | 32 |
| 5. BAN MLADEN II. I NJEGOVA BRAĆA | 35 |
| 5.1. Početak vladavine – odnosi s Mletačkom Republikom..... | 35 |
| 5.2. Sukobi s Trogirom i Šibenikom..... | 37 |
| 5.3. Pad bana Mladena II. | 41 |
| 6. ZAKLJUČAK | 43 |
| 7. BIBLIOGRAFIJA | 44 |

1. UVOD

1.1. Tema i metodologija

Ovaj diplomski rad bavi se odnosima hrvatskog velikaškog roda Šubića Bribirskih s dalmatinskim komunama, pri čemu je temeljni cilj rada kronološki prikazati širenje njihova utjecaja na komune te objasniti kako su koristili komunalne ustanove, prije svega položaje kneza, potestata i kapetana da bi uspostavili i/ili zadržali vlast nad njima bilo izravno ili posredno, prepuštanjem položaja svojoj klijenteli ili dalmatinskom plemstvu u svrhu stjecanja saveznika na lokalnoj razini. Uspostavljenu vlast u komunama koristili su između ostalog i kao uporište za vladanje nad širim hrvatsko-dalmatinskim prostorom te za stjecanje materijalnih resursa i drugih poluga moći na razini kraljevstva. Širenje i obnašanje vlasti Šubića Bribirskih nad dalmatinskim gradovima uklopit će se u šire političke prilike između Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, Napuljskog Kraljevstva i Mletačke Republike, odnosno dinastičke borbe Arpadovića i Anževinaca u koje su se miješali mletački duždevi te hrvatski, ugarski i bosanski velikaši. Drugi cilj rada je prikazati i objasniti razloge naglog pada Šubića Bribirskih u vrijeme banovanja Mladena II. te dati općenitu povijesnu sliku o usponu i padu roda.

Središnji dio rada započinje poglavljem *Šubići do nasljednog kneštva nad Bribirskom župom* u kojem se daje uvid u kolijevku moći roda Šubić – Bribir i povijesnim pregledom ranog razdoblja Šubića Bribirskih kada su djelovali kao kraljeva pratnja i zaslugama stekli Bribirsku župu kao nasljedno dobro uz titulu kneza. Nakon toga slijedi poglavlje *Širenje vlasti Šubića Bribirskih na dalmatinske komune* u čijim se potpoglavljima kronološki prati uspon Grgura, prvog kneza od Bribira i njegovo širenje utjecaja na Split, Trogir i Šibenik. Dalje se prati vlast kneza Grgura I. i njegovog brata Stjepana u navedenim gradovima. Ostatak poglavlja posvećen je knezu Stjepku te privremenom gubitku kneževskih položaja u gradovima koje su Šubići Bribirski nadomjestili položajem potestata. Prvi dio četvrtog poglavlja, nazvanog *Banska čast Šubića Bribirskih*, prati uspon kneza Pavla I. na bansku čast, položaj komuna tijekom dinastičkih borbi u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu i djelovanje kneza primorskih gradova Jurja I. u korist Anževinaca. Drugi dio poglavlja bavi se stjecanjem nasljednog prava na bansku čast, dolaskom Karla I. Roberta na prijestolje na krilima Šubića Bribirskih, gotovo suverenom vlašću bana Pavla I., njegovom zadarskom epizodom i smrću. Posljednje poglavlje nosi naslov *Ban Mladen II. i njegova braća*, a bavi se početkom kraja Šubića Bribirskih odnosno banovanjem Mladena II., njegovim sukobom s dalmatinskim komunama i braćom, porazom i smrću. Rad završava zaključkom i popisom korištenih izvora i literature.

1.2. Izvori i literatura

Što se glavnih izvora tiče, temelj rada predstavljaju objavljeni izvori u Diplomatičkom zborniku (*Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*) i Ljubićevim Listinama, djela *Historia Salonitana – historia salonitanorum atque spalatinorum pontificum* (Toma Arhiđakon), *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I* (Ivan Lučić) te bilješke Ivana Lučića, *Notae Ioannis Lucii*, koje je objavio Franjo Rački. Važnost Diplomatičkog zbornika i Listina ne treba posebno naglašavati. Priređeni svesci dokumenata predstavljaju nezaobilazan izvor informacija o odnosima komuna i plemstva s onodobnim silama, osobito Anžuvincima i Mletačkom Republikom. *Historia Salonitana* Tome Arhiđakona pak nudi uvid suvremenika knezova Bribirskih u odnose Splita sa susjednim komunama, hrvatskim velikašima i središnjom kraljevskom vlasti. Za ovaj rad od osobitog su značaja bila poglavlja u kojima se Toma osvrće na vladavinu knezova Domalda i Grgura, provalu Tatara i sukobe s Trogirom. Monografija Ivana Lučića, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, opširno opisuje povijest Trogira kao i međusobne odnose komuna i hrvatskih velikaša. U ovom radu Lučićeva djela tretiraju se kao izvori. Razlog je tomu što je Lučić pisao ta djela prema bilješkama i prijepisima izvornih dokumenata. Ovim potezom Lučić je spasio značajnu građu od zaborava. Same bilješke, *Notae Ioannis Lucii*, korištene su za pisanje Lučićevih djela i na njih se često poziva, a osobito su važne zbog toga što su uglavnom proizišle iz Lučićeva uvida u zapisnike trogirskega Velikoga vijeća od osamdesetih godina 13. stoljeća nadalje koji su danas najvećim dijelom izgubljeni.

Od literature, glavni izvor informacija čini nezaobilazno djelo Vjekoslava Klaića, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, do sada jedina monografija u cijelosti posvećena povijesti Šubića Bribirskih od njihova prvog spomena do prelaska u Zrin. Osim toga, rad se uvelike oslanja i na izvorne znanstvene radove Damira Karbića, „Odnosi gradskog plemstva i bribirskih knezova Šubića“, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, „Split i Bribirski knezovi u doba Tome Arhiđakona“ u zborniku radova *Toma Arhiđakon i njegovo doba* te „Jadranska politika Šubića Bribirskih“ Miroslava Granića. U uvodu sam posebno istaknuo ova četiri rada budući da su izravno vezani uz moju temu te su bili od velike pomoći pri oblikovanju rada. Osim toga, predstavljaju pogled moderne historiografije te služe kao dopuna i ispravak Lučiću i Klaiću. Osim navedenih korištena je i literatura poput monografije *Srednjovjekovni Trogir. Prostor i društvo* Irene Benyovsky Latin, *Acta et reformationes consiliorum civitatis Tragurii (saec. XIII-XV)* Tomislava Popića i Ante Bećira te ostali izvori i djela nabrojani u bibliografiji.

2. ŠUBIĆI DO NASLJEDNOG KNEŠTVA NAD BRIBIRSKOM ŽUPOM

2.1 Bribirska župa

Prije nego pomnije proučimo odnose Šubića s dalmatinskim komunama valja krenuti od samog roda i početnog središta njihove moći – Bribira. Bribirska župa spominje se u izvorima prvi put sredinom 10. stoljeća uz Kninsku, Sidrašku i Ninsku župu.¹ Utvrđeni grad Bribir, izgrađen na prostoru rimskog municipija *Varvariae* i smješten nedaleko od rimskog municipija *Asseria* (danas Podgrađe kod Benkovca), po svemu sudeći bio je središte po kojem je župa dobila ime.² Točan prostorni opseg župe nije utvrđen već samo da je graničila s Kninskom župom na sjeveroistoku i Sidraškom župom na zapadu.³ Vjekoslav Klaić smatra kako su se granice župe vjerojatno prostirale između rijeke Krke i Vranskog jezera te od Ostrovice do Skradina.⁴ Stjepan Zlatović je smjestio teritorij župe između rijeka Zrmanje i Krke do visočja koje rastavljaju Bukovicu od Kotara pa sve do Velebitskoga mora i Karina.⁵ Novija historiografija, uz neke preinake, uglavnom slijedi Zlatovićev pristup i prihvaća granice Bribirske župe u okvirima koji odgovaraju današnjoj bribirskoj regiji.⁶ Smještaj na rijeci Krki kao granici između Dalmacije i Liburnije, blizina Skradina i Šibenika te ceste Benkovac-Zadar učinili su Bribirsku župu idealnim prostorom za širenje vlasti na obalu i dalmatinske komune.⁷

2.2. Rod Šubić

Tko su Šubići bili i kakve položaje su držali u vrijeme nastanka kneževina na prostoru današnje Hrvatske i Bosne i Hercegovine ne možemo sa sigurnošću utvrditi. U izvorima se javljaju pod raznim verzijama imena (Subhithi, Subigi, Subici, Subichievich, Subich, Subych, Swbich), a njihov spomen u ispravi iz 1182. godine iz okolice Zadra u kojoj se navodi *Tolimir, filius Stephani Subici*, to jest Tolimir, sin Stjepana Šubića, dokaz je već uvriježenog rodovskog imena.⁸ Rod se dalje dijelilo na pomoćne loze to jest obiteljske grane poput Banića, Markovića, Obradića, Ugrinića, Miroslavića, Slavogostića i kasnijih, šire poznatih grana.⁹ Svaka od obitelji

¹ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 13.

² KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 13-14.

³ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 14.

⁴ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 12-14.

⁵ SMILJANIĆ, „Bribirska županija u srednjem vijeku“, 7; Franjo Smiljanić ovdje prenosi zaključke iz Zlatovićevog djela „Topografske crtice o starohrvatskim županijama u Dalmaciji i starim gradovima na kopnu od Velebita do Neretve. V Bribirska županija” kao i ostalih autora koji su slijedili njegove rezultate. U svom radu uzima u obzir promjene koje su se dogodile tijekom povijesti te, od sredine 13. stoljeća, nastanak i razvoj različitih jurisdikcija na teritoriju župe.

⁶ SMILJANIĆ, „Bribirska županija u srednjem vijeku“, 8-9.

⁷ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 3-7.

⁸ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 14.

⁹ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 14-15.

upravljala je svojim patrimonijem unutar župe, a *senior* ih je zastupao u rodovskom saboru i sudu.¹⁰ Po običaju hrvatskih rodova, jedna loza birala se na čelo župe da predstavlja čitav rod.¹¹ U slučaju Šubića Bribirskih to je bila loza koja se od 14. stoljeća nazivala Banići, a smatrala se višim plemstvom i uglednijom od ostalih, predstavljala je rod pred kraljevim dvorom i sudovima te upravljala župnom vojskom.¹² Banići su nedvojbeno stolovali u Bribiru, a kao i ostale obiteljske grane imali su i svoje *curtes*, poput Ostrovice.¹³ Prvi poznati Šubić Bribirski bio je župan Budec u vrijeme kralja Krešimira IV. Petra, a o kome saznajemo iz povelja u razdoblju 1062. do 1069. godine.¹⁴ Iz izvora saznajemo da je bio *Budec postelnic, berberiensis iupanus* odnosno kraljev posteljnik što mu je omogućilo pristup dvoru i mogućnost putovanja u kraljevoj pratnji.¹⁵ Upravo tijekom tih putovanja Šubići prvi put dolaze u dodir s dalmatinskim komunama. Iz kraljevskih povelji saznajemo da je Budec u najmanje dva navrata boravio u Ninu. Prvi put 1062. godine kada je kralj Krešimir IV. Petar darovao mjesto Diklo samostanu sv. Krševana u Zadru, a drugi put 1069. godine kada je istom samostanu poklonjen i otok Maun (Vir).¹⁶ U vrijeme kraljeva Dmitra Zvonimira i Stjepana II. župan bribirski bio je Strezinja.¹⁷ Godine 1176. Strezinja se sporio s benediktinskim opatom Petrom iz Biograda oko zemlje u Miranju, a koju je kraljev tepčija Dominik dodijelio samostanu.¹⁸ Strezinja je također, uz kraljicu Jelenu i biskupa Grgura, bio svjedok darovnici kralja Dmitra Zvonimira iz 1078. godine kojom se Splitskoj nadbiskupiji darovala župa Cetina.¹⁹ Nedugo kasnije bio je Strezinja i svjedok opatu Madiju pri kupnji zemlje od Pisačana, a pri čemu ga je slijedilo pet njegovih vitezova.²⁰ Također je 1088. godine prisustvovao saboru kojeg je u Šibeniku sazvao kralj Stjepan II.²¹ Smrću Stjepana II. došlo je do nestanka središnje vlasti i borbe oko nasljednih prava na krunu, a kao pobjednik je proizašao ugarski kralj Koloman Arpadović.²² U vrijeme

¹⁰ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 15.

¹¹ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 15.

¹² KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 15.

¹³ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 15.

¹⁴ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 15-16; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 4.

¹⁵ *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. I, dok. 82, str. 114 (dalje: *CD*, dok., str.); KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 16; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 4.

¹⁶ *CD I*, dok. 82, str. 112-114; *CD I*, dok. 85, str. 116-118; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 16.

¹⁷ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 16.

¹⁸ *CD I*, dok. 120, str. 155; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 16.

¹⁹ *CD I*, dok. 126, str. 162-164; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 16.

²⁰ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 17.

²¹ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 16.

²² Opširnije o tim zbivanjima tijekom posljednjeg desetljeća 11. stoljeća vidi u: ANČIĆ, „Od kralja poluboga do prvih ideja o nacionalnom kraljevstvu“, 42-111.

vladavine prvih Arpadovića nemamo u izvorima spomena o Šubićima.²³ Tek se za vladavine kralja Geze II. i banovanja Beloša 1160. godine spominje župan Bogdanac koji je djelovao kao pristav tijekom spora Bone, opatice samostana sv. Tome u Biogradu i Glamočana oko zemlje u Mokranima.²⁴ Tijekom rata između Ugarske i Bizanta, Hrvatska i Dalmacija potpale su pod vlast bizantskog cara Emanuela na razdoblje od dvanaest godina (1168. do 1180.), a u to vrijeme nasljednik župana Bogdanca bio je njegov sin Miroslav.²⁵ Miroslav je 10. lipnja 1180. godine bio prisutan u Splitu pri izdavanju povelje splitskom nadbiskupu Rajneriju.²⁶ Samo tri mjeseca kasnije, 24. rujna 1180. godine, car Emanuel je preminuo te su se Hrvatska i Dalmacija pobunile i stavile na stranu ugarsko-hrvatskog kralja Bele III. kojeg je predstavljao knez Mavro.²⁷ Župan Miroslav bio je Mavrov vijećnik i savjetnik pri suđenju i izdavanju povelja gradovima i komunama na obali, a pomagao je i u vojnim djelovanjima.²⁸ Nakon čvrste uspostave vlasti župan Miroslav djelovao je u Dalmaciji kao kraljevski pristav, a tu dužnost često je prenosio i na svog sina Grgura.²⁹ Iz izvora se može zaključiti kako je Bela III. nagradio Miroslava i njegovog sina Grgura podarivši im Bribirsku župu kao nasljedno dobro, a istovremeno dolazi do promjene titule – Miroslav se nazivao u izvorima *iupanus*, a Grgur *comes*.³⁰ Damir Karbić navodi kako je promjena titule bila terminološke prirode budući da se termin *comes* prevodio u 14. i 15. stoljeću kao špan/župan i knez, ostavljajući mogućnost da je promjena predstavljala i pojačanu samosvijest plemstva.³¹

3. ŠIRENJE VLASTI ŠUBIĆA BRIBIRSKIH NA DALMATINSKE KOMUNE

3.1. Uspon Grgura, prvog kneza od Bribira

Nakon smrti kralja Bele III. godine 1196. godine došlo je ponovno do sukoba oko prijestolja između prijestolonasljednika Emerika i mlađeg mu brata, hercega Andrije.³² To je uzrokovalo slabljenje kraljevske vlasti u čitavom Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu, pa tako i u

²³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 17; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 4.

²⁴ *CD II*, dok. 96, str. 99-100; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 17-18; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 4.

²⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 18; GRANIĆ, „Jadranska politika Šubića Bribirskih“, 36.

²⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 18.

²⁷ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 18.

²⁸ *CD II*, dok. 165, str. 166-167; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 18-19; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 4-5.

²⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 19-20.

³⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 20-21.

³¹ Usporedi: KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 20-21 i KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 5.

³² KLAJČ, *Povijest Hrvata I*, 212-215; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 22.

užem prostoru Hrvatske i Dalmacije.³³ Ova previranja iskoristili su lokalni moćnici, pa i Šubići Bribirski, kako bi ojačali i proširili svoju vlast i utjecaj.³⁴ U vrijeme hercega Andrije Bribirskom župom vlada Grgur, prvi knez Bribira, a uz njega se kao najbliža podrška uvijek spominje brat Stjepan.³⁵ Grgur I. mogao se u svojoj vladavini osloniti i na širu obitelj, a tu se osobito ističu njegov stric Grgur, biskup u Kninu i Višen koji je stolovao u utvrđenom Zvonigradu na rijeci Zrmanji u Lici.³⁶ Grgur I. započeo je s jačanjem svoje vlasti i utjecaja još za kralja Emerika, ali pravu borbu započeo je u vrijeme iznimno slabe vladavine kralja Andrije II.³⁷ Za prevlast na hrvatskom prostoru borio se protiv kneza Domalda.³⁸ O podrijetlu kneza Domalda ne znamo puno, pa ni kojoj plemenitoj obitelji je pripadao. Vjekoslav Klaić u više je navrata pisao o podrijetlu kneza Domalda pa se u njegovim djelima navodi mogućnost da je Kačić ili Svačić, a dovodi ga i u vezu s Nelipićima, što su kasnije koristili i drugi autori poput Ferde Šišića, Držislava Švoba i Nade Klaić.³⁹ Arsen Duplančić je analizom do tada nepoznatog crteža grba kneza Domalda dokazao da Domald nije pripadao ni jednom od ovih rodova te time njegovo podrijetlo ostaje nepoznanica.⁴⁰ Poznato je da je njegov slijepi djed Slovinja posjedovao zemlju između rijeke Krke i grada Zadra, a koju je ostavio svom sinu Saracenu.⁴¹ Saracen je 1171. godine postao župan u Klisu, a kasnije i doživotni knez grada Šibenika s pravom nasljeđivanja titule.⁴² Saracenov sin Domald naslijedio je očeve titule te već 1200. godine kao gradski knez vrši dužnost pristava u ime hercega Andrije.⁴³ Prema darovnici samostanu sv. Kuzme i Damjana može se pretpostaviti da je u vrijeme kralja Emerika još uvijek bio u dobrim odnosima sa Šubićima Bribirskim budući da su kao svjedoci potpisani kninski biskup Grgur i knez Grgur I.⁴⁴ Od 1202. do 1204. godine Domald je kao knez djelovao i u gradu Zadru.⁴⁵ Godine 1207. knez Domald, postaje knez Splita te je 1210. godine zarobio protivnike kralja Andrije II. koji su podržavali kraljevog strica Gezu iz Carigrada.⁴⁶ Kao kraljevsku zahvalu dobio je župu Cetinu

³³ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 22.

³⁴ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 22.

³⁵ *CD II*, dok. 330, str. 357; KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 22.

³⁶ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 22-23.

³⁷ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 23.

³⁸ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 23.

³⁹ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 23/31; KLAJĆ, *Rodoslovje knezova Nelipića od plemena Svačić*, 3-7. Za više informacija usporediti s: Ferdo Šišić, *Miha Madijev de Barbazanis*; Držislav Švob, *Komes Domald* (doktorska disertacija iz 1933.); Nada Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*.

⁴⁰ DUPLANČIĆ, „Pečat splitskog i šibenskog kneza Domalda“, 243-249.

⁴¹ KLAJĆ, *Povijest Hrvata I*, 235; KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 23.

⁴² KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 23.

⁴³ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 23-24.

⁴⁴ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 23-24.

⁴⁵ KLAJĆ, *Povijest Hrvata I*, 235; KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 24.

⁴⁶ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 146; KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 24.

s Triljem.⁴⁷ Ovime je Domald bio na vrhuncu svoje moći budući da je držao više župa te bio knez Šibenika i Splita.⁴⁸ Kao splitski knez pokušao je u dogovoru s građanima podvrgnuti sebi i Trogir, kojim je početkom 13. stoljeća upravljao Šubić Vučina, te je tek 1217. godine meštar Templarskog reda u Hrvatskoj i kraljev namjesnik za Hrvatsku i Dalmaciju Pontius de Cruce uspio izmiriti sukobljene strane.⁴⁹ Knez Domald izgubio je suđenje u Trogiru kojemu su potvrđene stare povlastice, a među knezovima koji su stali na stranu namjesnika spominje se i bribirski knez Grgur I.⁵⁰ Knez Domald nije se zadovoljio dogovorom te se počeo opirati kraljevskoj vlasti, a zbog čega je došao u sukob i sa Šubićima, osobito knezom Grgurom I. i njegovim bratom.⁵¹ Godine 1221. Split je odbacio Domalda i za kneza proglasio Višena iz Zvonigrada, strica kneza Grgura I., a što Domaldu nije dobro sjelo te je zaratio sa Šubićima Bribirskim.⁵² Knez Domald je uz pomoć lokalnih i stranih vojnika pustošio Bribirsku župu sve do kraja 1222. godine kada je poražen.⁵³ Zbog pobune protiv kraljeve vlasti, a kao zahvalu za vjernost Šubića Bribirskih, kralj Andrija II. oduzeo je 1223. godine Domaldu posjede između rijeke Krke i grada Zadra te ih dodijelio knezovima Grguru I., bratu mu Stjepanu i stričevima te svim njihovim nasljednicima.⁵⁴ Ovime je Grgur I. postao najmoćniji knez u Hrvatskoj i Dalmaciji te se nitko nije suprotstavljao vlasti Šubića Bribirskih.⁵⁵ Ipak, nesuglasice su izbile unutar samog roda. Došlo je tako krajem 1222. i početkom 1223. godine do rata između kneza Grgura I. i njegovog strica Višena, tadašnjeg splitskog kneza i gospodara Zvonigrada u Lici.⁵⁶ O uzroku i povodu ovog sukoba izvori ne govore. Vjekoslav Klaić kao mogući uzrok (Klaić (1897) *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347*) navodi nesigurnost oko vodstva nad rodom – seniorat (najstariji član obitelji) ili primogenitura (najstariji sin kneza), dok Damir Karbić (Karbić (2004). *Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti 1322*) navodi i

⁴⁷ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 125; KLAJĆ, *Povijest Hrvata I*, 223-224; KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 24.

⁴⁸ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 24.

⁴⁹ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 131-132; KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 24; Vučina je bio prvi član Šubića Bribirskih koji je držao politički položaj u nekom od dalmatinskih gradova, a nakon što mu je kralj Emerik ustupio posjed Drid postao je i prvi zemljoposjednik iz plemena na prostoru kojim su upravljale komune. Vidi u: *CD III*, dok. 182, str. 208-209; *CD III*, dok. 231, str. 258-259; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 6.

⁵⁰ ANDREIS, *Povijest grada Trogira I*, 33; KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 24-25.

⁵¹ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 25.

⁵² ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 156-157; *CD III*, dok. 164, str. 190; *CD III*, dok. 176, str. 202-203; *CD III*, dok. 184, str. 210; *CD III*, dok. 200, str. 226; KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 25; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 6.

⁵³ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 25.

⁵⁴ *CD III*, dok. 206, str. 230-231; KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 25; KALLAY, „Zlatne bule Andrije II. i Bele IV. Šubićima Bribirskim“, 210-213; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 7-8.

⁵⁵ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 26.

⁵⁶ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 162; KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 26.

moćnost preobražaja rodovske u agnatsku strukturu.⁵⁷ Višen je opkolio Grgura I. u Bribiru te se činilo da će pobijediti.⁵⁸ Grgur I. poslužio se lukavstvom te je iz zasjede napao Višenov logor i rastjerao vojnike, a njega živog zarobio.⁵⁹ Višen od svog nećaka nije uspio izmoliti milost te ga je Grgur I. osobno ubio.⁶⁰ Ovime je Grgur I. ovladao područjem od Zvonigrada u Lici do Bribira i Skradina te od Knina do Biograda na Moru, a poželio je ovladati i komunama u Dalmaciji.⁶¹

3.2. Grgur I. i dalmatinske komune

Još od kraja 12. stoljeća u komunama na obali za gradskog kneza biralo se nekog od hrvatskih velikaša koji bi se svojom moći nametnuo kao kandidat, a mogao je štititi interese komune od Mlečana i drugih velikaša.⁶² Grgur I. planirao je prvo ovladati komunama Split i Trogir, a potom i hrvatskim gradovima na moru – Ninu i Šibeniku koji su uživali slične privilegije.⁶³ Grgur I. namjerio se prvo na Split, ali su Splitski za kneza proglasili humskog kneza Petra, inače privrženika patarenstva, koji je zadržao taj položaj od 1223. do 1225. godine (*de iure* do 1227.).⁶⁴ Petra su svjetovni vladari uzdigli na kneževsku čast bez dozvole svećenstva što je uzrokovalo kaznu interdikta koju je proglasio papinski legat Akoncije.⁶⁵ Problem je Splitsanima stvarala i činjenica da Petar nikako nije boravio u Splitu, a što je iskoristio bivši knez Domald kako bi s Klisa pustošio komunu.⁶⁶ Grgur I. nije se mirio s izborom Petra za splitskog kneza pa je između njih po svemu sudeći buknuo rat koji se vodio od 1224. do 1225. godine na kopnu i moru, a kako bi lakše porazio neprijatelja sklopio je sporazum o nenapadanju i povratu otuđenog s Dubrovnikom.⁶⁷ Dana 1. kolovoza 1226. godine u Split dolazi novoimenovani hrvatski herceg Koloman, a uz njega su boravili Šubići Bribirski i ostali lokalni plemići.⁶⁸ Koloman je trogirskom biskupu Treguanu darovao mjesto Drid, a pristavom koji će

⁵⁷ Usporedi: KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 26 i KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 6-7.

⁵⁸ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 162; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 26.

⁵⁹ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 163; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 26.

⁶⁰ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 162-163; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 26-27; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 6.

⁶¹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 27.

⁶² KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 27.

⁶³ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 27.

⁶⁴ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 162-163; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 27; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 7.

⁶⁵ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 162-163; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 27-28.

⁶⁶ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 28; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 7.

⁶⁷ LJUBIĆ, *Šime. Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, sv. I, dok. 81, str. 55 (dalje: *Listine I*, dok., str.); *CD III*, dok. 286, str. 326; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 28; KARBIĆ, „Split i bribirski knezovi u doba Tome Arhiđakona“, 238.

⁶⁸ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 170; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 28.

uvesti biskupa u posjed imenovan je knez Stjepan, brat Grgura I.⁶⁹ Godine 1227. umire humski i splitski knez Petar te Splićani za novog komunalnog kneza izabiru Grgura I. koji se već od 14. travnja 1227. godine u ispravama spominje kao *illustrissimi comitis* uz splitskog nadbiskupa Guncela.⁷⁰ Grgur I. odmah je u ime komune zauzeo tvrđavu Klis kako bi pojačao obranu, a kapetanom tvrđave u ime ugarske krune i komuna Splita i Trogira imenovan je Petar, sin župana Ursika.⁷¹ Split je u vrijeme Grgura I. uživao relativni mir, a knez je u gradu postavio namjesnika kako bi vladao u njegovoj odsutnosti.⁷² Grgur I. dolazio je u Split po pozivu ili kako bi pokupio svoj dohodak.⁷³ Godine 1229. Trogir je za kneza izabrao njegova brata Stjepana te su braća zajednički čuvali mir između dvije komune i pomagali hercegu Kolomanu i banu Julu Šikloškom u sređivanju prilika u Hrvatskoj.⁷⁴ Ipak, vlast koju su Šubići Bribirski uspostavili na obali nije prošla bez problema. Prvi veći problem bio je sukob između Templarskog reda i opata Roberta u Rogovu oko zemljišta koje se nalazilo između Rogova i ruševina Biograda na Moru.⁷⁵ Opat Roberta zastupao je trogirski knez Stjepan te je problem došao sve do bana Jula, hercega Kolomana i samog kralja Andrije II. bez uspješnog rješenja.⁷⁶ Knez Stjepan na kraju je popustio pred Templarskim redom i dosudio im spomenuto zemljište.⁷⁷ Drugi, puno važniji izazov, predstavljao je povratak kneza Domalda na političku scenu. Domald se krajem 1220-ih počeo opirati hercegovo i kraljevoj vlasti, a u tome su mu uvelike pomagali omiški knezovi Kačići, poznati po gusarenju, koji su upravljali krajevima između Cetine i Neretve te obližnjim otocima.⁷⁸ Osim Kačića, pojedine stranke u Splitu pomogle su mu da 1229. godine skloni Grgura I. iz Splita uspostavi svoju vlast u Splitu.⁷⁹ Herceg Koloman stao je na stranu Grgura I. te je zapovjedio Splićanima da u ime kralja s malim i velikim brodovima pomognu u borbi protiv Domalda.⁸⁰ Izvori ne govore o tijeku rata, ali već 1231. godine stolovao je Grgur I.

⁶⁹ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 171; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 28-29; ANČIĆ, „Srednjovjekovno vladarsko vlastelinstvo Drid. Problemi vlasništva i organizacija u XIII st.“, 87-94.

⁷⁰ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 182-183; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 29; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 8.

⁷¹ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 141-143; *CD III*, dok. 239, str. 265-267; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 29; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 8.

⁷² ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 182-183; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 29; KARBIĆ, „Split i bribirski knezovi u doba Tome Arhiđakona“, 241.

⁷³ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 182-183; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 30; KARBIĆ, „Split i bribirski knezovi u doba Tome Arhiđakona“, 241.

⁷⁴ *CD III*, dok. 277, str. 311; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 30; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 8.

⁷⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 30.

⁷⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 30.

⁷⁷ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 30.

⁷⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 31; KARBIĆ, „Split i bribirski knezovi u doba Tome Arhiđakona“, 239.

⁷⁹ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 183; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 31.

⁸⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 31; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 8.

ponovno u Splitu, a postao je i knezom grada Šibenika tada već u poznijoj životnoj dobi, moguće u svojim sedamdesetima.⁸¹ U isto vrijeme pisao je preko suca Ivana i dubrovačkom knezu Ivanu Dandolu kako bi vratili neke stvari otete gospodinu Cazettu, podsjećajući na raniji dogovor o povratu otetih stvari tijekom rata protiv humskog kneza Petra.⁸² Grgur I. posljednji se put spominje u ispravama splitske komune u lipnju 1234. godine te je vjerojatno te godine i umro.⁸³ Knez Domald 1235. godine opet je silom prisvojio kneževsku čast u Splitu, ali su ga Šubići Bribirski uz kraljevu pomoć svrgnuli te je 1237. godine knezom postao Grgurov sin Marko.⁸⁴ Knez Grgur I. postavio je temelje moći Šubića Bribirskih koristeći povoljnu političku situaciju i vojnu silu. Iako se spominje da je imao brojno potomstvo samo njegov nasljednik Marko javlja se detaljnije u izvorima, a i on je brzo nestao s političke scene te starješine Šubića Bribirskih počinju dolaziti iz obitelji njegova mlađeg brata Stjepana.⁸⁵ Stjepan se posljednji put spominje kao trogirski *comes* 18. veljače 1234. godine, a imao je dva sina – Stjepka i Jakova.⁸⁶

3.3. Stjepko Bribirski

Kralja Andriju II. na prijestolju je naslijedio Bela IV., a u isto vrijeme starješina Šubića Bribirskih postaje knez Stjepko, sin Stjepana i nećak Grgura I.⁸⁷ Uz njega je, baš kao i njegov otac uz strica, uvijek stajao mlađi brat Jakov.⁸⁸ Stjepko je kao knez stolovao u Trogiru dok je Jakov po svemu sudeći upravljao Bribirom.⁸⁹ Osim njih, u to vrijeme spominju se i sinovi kneza Pribine – Grgur i Daniel, šibenski knez.⁹⁰ Stjepko se kao knez Trogira prvi put spominje u ispravama iz svibnja 1239. godine, a u isto vrijeme u Splitu je kneza Marka nadjačala politička struja pod utjecajem Tome Arhiđakona te je za potestata izabran Talijan, Gargan de Arcindis koji je na tom položaju ostao do 1241. godine.⁹¹ Stjepko se odlučio uz pomoć biskupa Treguana

⁸¹ CD III, dok. 373, str. 431; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 31; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 8.

⁸² KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 31-32.

⁸³ CD III, dok. 352, str. 408; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 32.

⁸⁴ CD IV, dok. 19, str. 22; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 32-33; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 9.

⁸⁵ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 33; Knez Marko naslijedio je oca u Splitu gdje je imao problema s političkom strujom koja je težila uspostavi položaja potestata. Popraćen uz to i sukobima s knezom Domaldom i sukobima unutar samog roda Marko je svrgnut 1239. godine, a prvenstvo u plemenu preuzeo je Stjepko, sin Grgurovog mlađeg brata Stjepana. Marko se ponovno spominje tek 1243. godine kao kraljev potestat u pobunjenom Zadru, a ponovni sukob unutar roda riješen je nagodbom 1247. godine nakon kojeg Marka i njegovih potomaka nestaje u izvorima, to jest oni gube na važnosti iako i dalje uživaju rodovske povlastice. Vidi u: CD IV, dok. 170, str. 179; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 9-10.

⁸⁶ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 33.

⁸⁷ KLAIĆ, *Povijest Hrvata I*, 245; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 34.

⁸⁸ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 34.

⁸⁹ KLAIĆ, *Povijest Hrvata I*, 245; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 34.

⁹⁰ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 34.

⁹¹ ARHIĐAKON, *Historia Salonitana*, 188-203; CD IV, dok. 75, str. 80; POPIĆ, BEĆIR, *Acta et reformationes consiliorum civitatis Tragurii (saec. XIII-XV)*, 14; MATIJEVIĆ SOKOL, *Studia medievalia selecta. Rasprave i*

učvrstiti svoju vlast u Trogiru pa je 26. svibnja 1239. godine donesena odluka kojom se zabranjuje svaka suradnja s knezom Domaldom pod prijetnjom doživotnog progona i oduzimanja svih posjeda i dobara.⁹² Nedugo zatim, uz vojnu pomoć hercega Kolomana i kralja Bele IV. poraženi su i zarobljeni knez Domald i njegov brat Božin.⁹³ Već 11. srpnja 1239. godine ugovoren je i desetogodišnji mir između Trogira i Splita kojim je zaključeno da će im prijatelji i neprijatelji biti zajednički, a štetu koju je tijekom neprijateljstva Splitsanima nanijeli Trogiru istražiti će trogirski, a ne splitski suci.⁹⁴ Nedugo nakon sporazuma Split je, uz pomoć Trogira, zaratio s Kačićima odnosno omiškim knezovima Pribislavom i Osorom, a rat se vodio na moru i kopnu između 1239. i 1240. godine, vjerojatno kao odmazda za gusarenje.⁹⁵

Godine 1241. u Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo provalili su Tatari, herceg Koloman podlegao je ozljedama zadobivenim u bitki na rijeci Šaju, a kralj Bela IV. pobjegao je prvo u Zagreb, a potom u Dalmaciju čije tvrde gradove Tatari nisu mogli osvojiti.⁹⁶ Kralj je bio osobito dobrodošao u Trogiru u kojem je boravio od 10. do 18. ožujka, a gdje su ga primili i pomogli mu braća Stjepko i Jakov.⁹⁷ Kao zahvalu, Bela IV. potvrdio je Trogiru ranije povlastice (od kojih su najvažnije biranje kneza i biskupa te oslobađanje od danka; podjela carine ostala je 2/3 kralju, 1/3 knezu i desetina biskupu) kao i vlasništvo nad Dridom te kotarima od Ostroga do sela Smokvice.⁹⁸ Poklonjeni kotari uzrokovali su rat između Splita i Trogira odmah po odlasku Bele IV. u Ugarsku 1242. godine.⁹⁹ Na čelu Trogira stajao je i dalje Stjepko dok su potestati Splita bili modruški i vinodolski knez Ivan (1242.) i Bernard iz Trsta (od svibnja 1243.).¹⁰⁰ Dana 11. rujna 1243. godine pokušalo se preko posrednika fra Girarda iz Mutine postići mir među komunama te je Gerard presudio više u korist Splita, ali Splitsani nisu ni presudom kojom

prinosi iz hrvatske srednjovjekovne povijesti, 211; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 34-35; Za Gargana de Arscindisa inače se navodi da je sastavio prvi kapitulat, to jest najstariji splitski statut. Vidi u: MATIJEVIĆ SOKOL, *Studia mediaevalia selecta. Rasprave i prinosi iz hrvatske srednjovjekovne povijesti*, 211-223.

⁹² CD IV, dok. 75, str. 80; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 35.

⁹³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 35; KALLAY, „Zlatne bule Andrije II. i Bele IV. Šubićima Bribirskim“, 213.

⁹⁴ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 149-153; CD IV, dok. 79, str.84-86; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 35-36.

⁹⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 36.

⁹⁶ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 156-157; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 36.

⁹⁷ ANDREIS, *Povijest grada Trogira I*, 34-35; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 36-37; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 9.

⁹⁸ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 161-163; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 37; ANČIĆ, „Srednjovjekovno vladarsko vlastelinstvo Drid. Problemi vlasništva i organizacija u XIII st.“, 94-106.

⁹⁹ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 164-165; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 37.

¹⁰⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 37.

je Ostrog pripao crkvi sv. Dujma bili zadovoljni te su ponovno zaratili, a rat je prerastao u sukob kraljevske i protukraljevske stranke u Hrvatskoj i Dalmaciji.¹⁰¹ Kraljevsku stranku predvodio je protiv Splita trogirski knez Stjepko te su Splićani na moru pretrpjeli teške poraze.¹⁰² U strahu od kneza Stjepka i kralja Bele IV. Splićani su okupili širi savez protiv Trogira – Poljičane, humskog kneza Andriju i bosanskog bana Mateja Ninoslava kojeg su 1244. godine izabrali za splitskog kneza.¹⁰³ Ban Matej Ninoslav doveo je svoju i splitsku vojsku pred Trogir i držao ga pod opsadom dva tjedna, ali ga nije mogao osvojiti pa je za splitskog namjesnika postavio rođaka Rikarda s četom konjanika i vratio se u Bosnu.¹⁰⁴ Bela IV. odlučio je riješiti protivnike svoje vlasti u Splitu pa u Dalmaciju šalje vojsku pod zapovjedništvom slavonskog i primorskog hercega i bana Dionizija, a njemu se pridružila vojska Trogira i kneza Stjepka iz Bribira, šibenski knez Daniel Šubić Bribirski, knez Nelipić i ostali velikaši.¹⁰⁵ Budući da Splićani nisu pristali na ultimatum Dionizije je 12. srpnja 1244. godine napao grad koji se predao iste večeri, a 19. srpnja sklopljen je mir između Splita i Trogira uz danak kralju od 600 maraka srebra i šest talaca, mladića iz splitskih aristokratskih obitelji.¹⁰⁶ Dana 11. travnja 1245. godine kralj Bela IV. boravio je u Bribiru gdje je potvrdio Šibeniku povelje svog oca Andrije II. na molbu njihovog kneza Daniela Šubića Bribirskog.¹⁰⁷ U narednim godinama Stjepko je nastavio obavljati dužnost trogirskog kneza (spominje se dva puta: 7. siječnja i 15. svibnja 1245.) podržavajući usput biskupa Treguana protiv šibenskog svećenstva koje se u razdoblju od 1246. do 1249. godine željelo odcijepiti od Trogirске biskupije.¹⁰⁸

3.4. Šubići Bribirski od knezova do potestata dalmatinskih komuna

Tijekom 1250-ih dolazi do političkih promjena u Hrvatskoj i Dalmaciji, a koje je potaknuo kralj Bela IV. s ciljem jačanja kraljevske vlasti koja je oslabila u vrijeme Andrije II. i provale Tatara.¹⁰⁹ Već 1248. godine uređenje odnosa u Hrvatskoj i Dalmaciji povjereno je

¹⁰¹ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 165-175; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 37-38.

¹⁰² KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 38.

¹⁰³ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 176; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 38.

¹⁰⁴ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 176; ANDREIS, *Povijest grada Trogira I*, 37; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 38-39.

¹⁰⁵ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 176-177; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 39.

¹⁰⁶ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 177-178; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 39.

¹⁰⁷ *CD IV*, dok. 237, str. 272; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 39.

¹⁰⁸ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 202-209; ANDREIS, *Povijest grada Trogira I*, 38-39; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 39.

¹⁰⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 40; GRANIĆ, „Jadranska politika Šubića Bribirskih“, 38.

Stjepanu, banu i hercegu čitave Slavonije i drugom Stjepanu, banu primorskom i knezu Triju polja.¹¹⁰ Namjeru da gradi i surađuje, a ne samo otima prenio je kralj Trogiru pismom iz 4. travnja 1250. godine, a posao mu je bio i odrediti granice među plemstvom i pripadnost pojedinih gradova kralju.¹¹¹ Ovaj posao započeli su ranije (1249.) Šubići Bribirski, odnosno braća Stjepko i Jakov, kada su po kraljevoj naredbi odredili granice između posjeda kneza Slavogosta od Posedarja i roda Mogorović.¹¹² Drugi zadatak bana Stjepana bio je i spriječiti miješanje stranaca i hrvatskih velikaša u politiku dalmatinskih komuna pa je tako ban Stjepan već 1250. godine proglašen za splitskog kneza, a nešto kasnije proglašen je i knezom Trogira.¹¹³ Ban Stjepan ostao je knez u tim gradovima sve do kraja svog banovanja 1258. godine, a na položaju su ga zamijenili opet njegovi banski nasljednici – ban Roland (1262. – 1268.), ban Henrik (1270. – 1271.) i ban Joakim Pektar (1272.).¹¹⁴ Ovom promjenom, koju je inicirao kralj Bela IV., prekinuta je generacijska vlast Šubića Bribirskih u dalmatinskim komunama čije je temelje postavio Grgur I.¹¹⁵ I dok su dalmatinske komune prihvatile vlast hrvatskih banova, knezovi Stjepko i Jakov osjetili su gubitak položaja i prihoda te su ih nastojali vratiti.¹¹⁶ Kako bi potisnuo nezadovoljstvo moćnih Šubića Bribirskih kralj Bela IV. izdao je 23. studenoga 1251. godine povelju kojom knezu Stjepku i njegovu bratu Jakovu, sinovima kneza Pribine – Danielu i Grguru, Obradu i sinovima kneza Budislava potvrđuje Bribirsku župu kao nasljedno dobro navodeći potanko zasluge kraljevskoj kući, a kao najvažnije ističe borbu protiv kneza Domalda i Tatara.¹¹⁷ Šubići Bribirski time su izbjegli sudbine kneza Petra u Lici koji je 1263. godine natjeran da ustupi svoj posjed Počitelj u svrhu izgradnje kraljevske utvrde kao i sidraškog kneza Domalda.¹¹⁸

Kako je ban čitave Slavonije ujedno bio i knez dalmatinskih gradova dogodilo se da, zbog mnogih obveza na razini kraljevine, veći dio vremena nije prisutan u Dalmaciji.¹¹⁹ Tijekom te odsutnosti Šubići Bribirski ponovno jačaju svoju vlast preuzimanjem prije svega

¹¹⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 40; GRANIĆ, „Jadranska politika Šubića Bribirskih“, 38.

¹¹¹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 40.

¹¹² KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 40.

¹¹³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 41.

¹¹⁴ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 41.

¹¹⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 41; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 10.

¹¹⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 41.

¹¹⁷ *CD IV*, dok. 405, str. 466-468; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 42; „KALLAY, Zlatne bule Andrije II. i Bele IV. Šubićima Bribirskim“, 213-161; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 10.

¹¹⁸ *CD V*, dok. 748, str. 245-246; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 42.

¹¹⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 42; GRANIĆ, „Jadranska politika Šubića Bribirskih“, 38.

službe potestata i kapetana.¹²⁰ Potestat se birao redovnim izborima na mandat od dvije godine; u slučaju Trogira znamo da mu je plaća bila 1000 libri godišnje za pripadnika roda Šubić, a 600 za talijanskog potestata što je predstavljalo značajnu svotu.¹²¹ Šubići Bribirski brzo su shvatili da gubitak kneževske časti mogu „zaobići“ preuzimanjem službe potestata pa je tako Stjepko već 1263. godine osigurao sebi mandat potestata u Šibeniku iz kojeg je planirao svoje ponovno preuzimanje vlasti u dalmatinskim komunama, prvenstveno u Trogiru kojim je ranije upravljao kao knez.¹²² Prvi korak bio je sklapanje sporazuma o prijateljstvu s Trogirom, gdje je potestat bio pripadnik roda Stjepan Martinušev, 7. veljače 1263. godine u ime kralja, a na obostranu korist.¹²³ Ipak, vlast kralja Bele IV. pokazala se čvrstom pa Stjepko za njegova života i za vladavine kralja Stjepana V. (1270. – 1272.) nije uspio povratiti vlast u Trogiru i Splitu, a prilika se ukazala tek dolaskom desetogodišnjeg Ladislava IV. Kumanca na prijestolje Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva.¹²⁴ Knez Stjepko bio je već prestar da se bori za vlast u dalmatinskim komunama te je povratak Šubića Bribirskih na staru slavu prepustio trojici svojih sinova – Pavlu I., Jurju I. i Mladenu I.¹²⁵ Koristeći ponovnu slabost kraljevske vlasti pošlo je za rukom Pavlu I. da se nametne za potestata Trogira 1272. godine, a već 1273. godine postao je knez Trogira i Splita, dok je Juraj I. dana 24. travnja 1274. godine postao potestat Šibenika.¹²⁶ Trebalo je tako Šubićima Bribirskim samo godinu i pol slabe središnje vlasti da opet natkrile dalmatinske komune. Knez Stjepko preminuo je 1274. godine dočekavši ponovno jačanje svoje obitelji.¹²⁷

4. BANSKA ČAST ŠUBIĆA BRIBIRSKIH

4.1. Ban Pavao I. i njegova braća

Budući da je Ladislav IV. Kumanac bio dijete u njegovo ime upravljala je kraljica-majka Elizabeta Kumanac i ban čitave Slavonije i knez dalmatinskih komuna Joakim Pektar.¹²⁸ Ladislav IV. Kumanac već kao dijete oženjen je za Izabelu, kćer napuljskog kralja Karla I.

¹²⁰ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 42; GRANIĆ, „Jadranska politika Šubića Bribirskih“, 38.

¹²¹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 42-43; POPIĆ, BEĆIR, *Acta et reformationes consiliorum civitatis Tragurii (saec. XIII-XV)*, 17.

¹²² CD V, dok. 749, str. 247; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 43; KARBIĆ, „Odnosi gradskoga plemstva i bribirskih knezova Šubića. Prilog poznavanju međusobnih odnosa hrvatskih velikaša i srednjovjekovnih dalmatinskih komuna“, 47; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 10.

¹²³ RAČKI, „Notae Ioannis Lucii“, 212-213; CD V, dok. 749, str. 247; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 43.

¹²⁴ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 43.

¹²⁵ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 43; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 10.

¹²⁶ CD VI, dok. 5, str. 4; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 43.

¹²⁷ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 43.

¹²⁸ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 44.

Anžuvince, a njegova sestra Marija udala se za napuljskog princa i prijestolonasljednika Karla.¹²⁹ Dalmatinske komune, kao i Šubići, nisu dobro prihvatile bana Joakima i mladog kralja pa im on u pismu iz 24. kolovoza 1272. godine prijeti vojnom silom ako mu se gradske starješine ne pokore.¹³⁰ Pismo je stiglo u Trogir 13. rujna, isti dan kao i gradski potestat Pavao I. koji je uspio prikloniti gradske vlasti kralju.¹³¹ Ban Joakim boravio je pak stalno u Ugarskoj pa su Split i Trogir 1273. godine izabrali Pavla I. za svog kneza, a moguće da je u isto vrijeme postao i namjesnik primorskog bana Mauricija.¹³² Kao knez Splita i Trogira, a od 1274. godine i primorski ban, Pavao I. koristio je slabu kraljevsku vlast kako bi ponovno ojačao vlast Šubića Bribirskih, a trudio se i uspostaviti mir među komunama.¹³³ Problemi su postojali prije svega između Splita i Trogira, a radilo se o granicama između komuna, naročito selu Ostroga, dok se Trogir protivio nastojanjima Šibenika da se odcijepi od Trogirske biskupije i uspostavi vlastitu.¹³⁴ Pavao I. neuspješno je pokušavao držati komune u međusobnom miru, a uspio je samo u namjeri da mu brata Jurja I. od travnja 1274. godine Šibenčani biraju za potestata.¹³⁵ Neprijateljstvo među gradovima rezultiralo je i otvorenim savezom Splita i Šibenika protiv Trogira, a što je dovelo i do razmirica unutar obitelji Šubića Bribirskih.¹³⁶ Pavao I. i Juraj I. stajali su na strani Splita i Šibenika dok su njihovi rođaci Ivan i Radoslav, sinovi kneza Jakova, zauzeli stranu Trogira koji se za pomoć obratio i kralju Ladislavu IV. Kumancu.¹³⁷ Kralj reagira pismom već 24. travnja 1274. godine kada traži od šibenske komune i potestata Jurja I. da ne uznemiravaju Trogir koji je pod njegovom zaštitom.¹³⁸ Već 21. srpnja 1274. godine poslanik trogirskog biskupa Kolumbana pred kninskim biskupom i primorskim banom Pavlom I. poništava izbor šibenskog biskupa i baca crkveno prokletstvo na komunalne vlasti i kler.¹³⁹ Split je također dobio upozorenje od kralja u pismu iz 10. kolovoza 1274. godine u kojem je tražio da Splitski ne uznemiravaju Trogir i da dopuste povratak prognanih građana ako ga

¹²⁹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 44.

¹³⁰ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 44-45.

¹³¹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 45; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 11.

¹³² CD VI, dok. 40, str. 43-44; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 45; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 11; KLAJČIĆ, Nada, „Paulus de Breberio banus Croatorum dominus et Bosne“, 413.

¹³³ CD VI, dok. 39, str. 43; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 45; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 11.

¹³⁴ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 244-249; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 45.

¹³⁵ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 45-46.

¹³⁶ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 46.

¹³⁷ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 46.

¹³⁸ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 46.

¹³⁹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 46.

priznaju za kralja, a da će on uz poslanike iz komuna izraditi dogovor na korist svih.¹⁴⁰ Nesumnjivo su u to vrijeme Trogirani svrgnuli Pavla I. s kneževske časti što je rezultiralo njegovom još čvršćom podrškom Splitu i Šibeniku.¹⁴¹ Trogirani su se na ovakvo ponašanje požalili kralju koji 13. kolovoza 1274. godine pismom tješi Trogirane da je na njihovoj strani dok bana Pavla I. upozorava da ne napada Trogir i da u tome spriječi i svoj rod, da vrati trogirске taoce, dozvoli povratak građana koji su mu se suprotstavili u Splitu i da ne dovodi strane suce u komune pod njegovom upravom.¹⁴² Izvori ne govore kako je na ovo reagirao Pavao I., ali znamo da je u kolovozu 1274. godine njegov rođak Ivan imenovan knezom Trogira u čijim se ispravama spominje od 16. kolovoza kada je biskup Kolumban prokleo šibenskog biskupa Pavla i sve one koji su u njegovu izboru sudjelovali te udario na Šibenik interdiktom.¹⁴³ U drugoj polovini 1274. godine dolazi do velikih problema u Dalmaciji i Hrvatskoj kada Split, Šibenik i hrvatski velikaši predvođeni nesumnjivo banom Pavlom I. zahtijevaju da trogirski biskup prizna šibenskog biskupa Pavla i da Trogir vrati Splitu sve posjede koje su sudskim odlukama od Splita preuzeli, a ako odbiju prijete da će komuna biti napadnuta i razorena.¹⁴⁴ Kako bi smirio prilike u Dalmaciji i Hrvatskoj kralj Ladislav IV. Kumanac smijenio je Pavla I. i za bana cijele Hrvatske i Dalmacije (opet nazivan i primorski ban) postavio Nikolu Gutkeleda.¹⁴⁵ Za to vrijeme Pavao I. ostao je splitski knez, a njegov rođak Ivan šibenski knez.¹⁴⁶ Ban Nikola oprezno je pristupio izradi dogovora među dalmatinskim komunama. Tako je nagovorio Trogir da preda Splitu neke posjede, a u zamjenu im je udijelio druge, ranije oduzete posjede oko Ostroga i potvrdio im pravo na njih poveljom 6. lipnja 1275. godine te je za pristava koji će ih uvesti u posjed odredio Radoslava, sina kneza Jakova.¹⁴⁷ Dana 7. svibnja 1276. godine trogirsko vijeće raspravljalo je o trajnom miru sa susjedima, a 1277. godine potestatom u gradu postaje Mladen I. koji je, uz šibenskog kneza Jurja I. i dva zadarska građanina, pridonio dogovoru kojim je 30. lipnja iste godine došlo do trajnog mira između komuna.¹⁴⁸

¹⁴⁰ CD VI, dok. 38, str. 42; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 46; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 11.

¹⁴¹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 46.

¹⁴² CD VI, dok. 39, str. 43; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 46-47; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 11.

¹⁴³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 47.

¹⁴⁴ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 47-48; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 11-12.

¹⁴⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 48; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 12.

¹⁴⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 48.

¹⁴⁷ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 48.

¹⁴⁸ CD VI, dok. 182, str. 201-203; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 49; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 12.

Već 1278. godine (moguće i ranije) ban ponovno postaje Pavao I. koji je položaj splitskog kneza prepustio bratu Mladenu I. dok je u Šibeniku na vlasti ostao Juraj I. koji je uskoro postao i knez Trogira.¹⁴⁹ Od 1278. godine nastojao je Pavao I. kao ban ovladati čitavim hrvatskim i dalmatinskim primorjem, a najveću prepreku u tom naumu predstavljali su mu omiški knezovi Kačići.¹⁵⁰ Kačići nisu priznavali vlast hrvatskog bana niti ugarsko-hrvatskog kralja, a svojim gusarenjem stekli su neprijatelje i u Napulju, Mletačkoj Republici i Dubrovniku.¹⁵¹ Desetljećima su Mletačka Republika i Napuljsko Kraljevstvo nastojali slomiti moć Kačića, ali neuspješno.¹⁵² Godine 1274. napuljski kralj Karlo Anžuvinac sklopio je, uz prešutno odobrenje bana Pavla I. i kneza Jurja I., savez sa Splitom i Šibenikom u svrhu zajedničkog napada na Omiš, ali se zbog političkih neprilika u Ugarskoj odustalo od većeg rata.¹⁵³ Rat su na kraju ipak započeli Mlečani napadom 1276. godine koji se otegnuo do 1279. godine, a u njega se umiješao i ban Pavao I.¹⁵⁴ Godine 1280. uspio je mletački vojvoda Petar Morosini osvojiti i razoriti omiški kaštel, a u podjeli plijena sudjelovao je i ban Pavao I. koji je uspio preuzeti vlast nad Omišem i okolnim primorjem dok su Mlečani zadržali kaštel i otoke Brač i Hvar.¹⁵⁵ Dana 14. svibnja 1280. godine kao poslanici bana Pavla I., Jurja I. i Mladena I. u Veneciju stižu zadarski građani Paško de Varicassis i Donald Zadulinis koji s duždom Petrom Gradenigom sklapaju mir na tri godine kojim se Šubići Bribirski obvezuju da neće napadati Mlečane izravno niti posredno preko Omišana.¹⁵⁶ Ipak, ban Pavao I. nije se mogao pomiriti s činjenicom da je omiški kaštel u vlasti Mlečana pa odmah po isteku mira 1283. godine zadaje probleme mletačkoj posadi obnovljenog kaštela kojim zapovijeda kapetan Andrija Dandolo.¹⁵⁷ Borbe oko kaštela bile su teške i Mlečani su dovodili saveznike sa svih strana, nagovarali Trogir na pobunu i slali flotu, ali je Šubićima Bribirskim pošlo za rukom da 1287. godine ovladaju kaštelom i u njemu postave svog kneza.¹⁵⁸ Već 18. listopada 1288. godine Trogir je jamčio u

¹⁴⁹ KLAJIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 49; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 12.

¹⁵⁰ KLAJIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 49.

¹⁵¹ KLAJIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 49.

¹⁵² KLAJIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 49.

¹⁵³ KLAJIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 50; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 13.

¹⁵⁴ KLAJIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 50; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 13.

¹⁵⁵ KLAJIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 50.

¹⁵⁶ KLAJIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 50; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 13.

¹⁵⁷ KLAJIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 50-51.

¹⁵⁸ KLAJIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 51; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 13; Pouzdano znamo da su Omiš i kasnije Skradin bili gradovi u kojima su Šubići Bribirski prepustili položaj kneza nekome van roda. Omiški knez bio je tako Petar Bogdanov od 1312. do 1316. godine, a Vukša 1322. godine. Moguće je ipak da je tih slučajeva bilo još, poput Marina Andreisa koji je nosio naslov kneza u Trogiru istovremeno s Šubićima Bribirskim. Vidi u: KARBIĆ, „Odnosi gradskoga plemstva i

ime bana Pavla I. i kneza Jurja I. da će se održavati mir u omiškim krajevima, a u slučaju da Šubići Bribirski izgube vlast u Omišu Trogir će Mletačkoj Republici isplatiti 600 malih libri.¹⁵⁹ Mlečani nisu imali snage povratiti Omiš što im je predstavljalo stalni izvor straha za vlast na Braču i Hvaru.¹⁶⁰

4.2. Dalmatinske komune između Šubića, Arpadovića i Anžuvina

Osim vojne snage, nedostajalo je i volje za rat sa Šubićima Bribirskim budući da su Mlečanima bili potrebni kao saveznici u sada već neminovnoj bitki za ugarsko-hrvatsko prijestolje.¹⁶¹ Osim što je živio lagodnim životom, kralj Ladislav IV. Kumanac nije imao potomaka pa se postavilo pitanje nasljedstva.¹⁶² Između svih pretendenata najviše se isticao Andrija, unuk kralja Andrije II. Arpadovića.¹⁶³ Andrija Mlečanin trudio se postati herceg u Hrvatskoj, a u tome su mu pomagali ujak Alberto Morosini i Mlečani koji su se nadali koristi od njegove izvjesne krunidbe.¹⁶⁴ Već 1286. godine Andrija Mlečanin nazivao se hercegom u Hrvatskoj, a za podršku su se Mlečani obratili i Šubićima Bribirskim.¹⁶⁵ Iz tog razloga Mlečani su odlučili popustiti Šubićima Bribirskim oko Omiša te su zadarski građani Paško de Varicassis i Donald Zadulinis opet u Veneciji u ime bana Pavla I. i njegove braće Jurja I. i Mladena I. gdje su 14. svibnja 1290. godine sklopili s Mletačkom Republikom trogodišnji mir kojim se jamči međusobna sigurnost plovidbe, Šubićima Bribirskim vlast nad Omišem i sigurnost u Veneciji, a Mlečanima vlast na Braču i Hvaru.¹⁶⁶ Za ovaj mir jamčili su Split, Trogir i Šibenik svotom od 20 000 mletačkih denara.¹⁶⁷ Zajamčenu sigurnost u Veneciji iskoristio je knez Juraj I. za putovanje u Napulj gdje je pregovarao s kraljem Karlom II. Anžuvincem.¹⁶⁸ I dok su Šubići Bribirski boravili u Veneciji 10. srpnja 1290. godine trojica Kumana provalila su kod

bribirskih knezova Šubića. Prilog poznavanju međusobnih odnosa hrvatskih velikaša i srednjovjekovnih dalmatinskih komuna“, 50 (bilješke).

¹⁵⁹ CD VI, dok. 525, str. 619-620; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 51; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 13.

¹⁶⁰ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 51.

¹⁶¹ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 51.

¹⁶² KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 51-52.

¹⁶³ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 52; Andrija III. Mlečanin – unuk kralja Andrije II. Arpadovića. Kraljica Beatrice pobjegla je nakon kraljeve smrti u Italiju svom ujaku, estenskom markgrofu Azzou VII. gdje je rodila sina Stjepana Posthuma. Stjepan je oženio u Veneciji djevojku Tomasinu iz patricijske obitelji Morosini. Vidi u: KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 52.

¹⁶⁴ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 52.

¹⁶⁵ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 52.

¹⁶⁶ CD VI, dok. 587, str. 696-699; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 52-53; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 13-14.

¹⁶⁷ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 53; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 13.

¹⁶⁸ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 53.

Korosszega u šator kralja Ladislava IV. Kumanca, koji je često boravio s njima i ubili ga.¹⁶⁹ Herceg Andrija, koji je u to vrijeme bio zarobljenik vojvode Albrechta u Beču, otputovao je u Budim, a iz Budima u Stolni Biograd gdje ga je ostrogonski nadbiskup Vladimir 23. srpnja 1290. godine okrunio za kralja Ugarske kao Andriju III. Mlečanina.¹⁷⁰ Dalmatinske komune stale su na stranu Andrije III. Mlečanina, a Zadar je čak predložio savez svima koji prestanu birati knezove i potestate iz redova hrvatskih velikaških obitelji, ali Split i Trogir odmah su otklonili tu mogućnost pozivajući se na vjernost banu i ugarsko-hrvatskom kralju u sporazumu iz 22. siječnja 1291. godine.¹⁷¹ Očigledno je iz njihovog odgovora da, iako su uvelike slijedili politiku Mletačke Republike ipak nisu bili voljni doći pod njihovu izravnu vlast, a što su sprječavali izabiranjem hrvatskih velikaša na položaje kneza i potestata.¹⁷² Odmah po stupanju Andrije III. Mlečanina na prijestolje usprotivio mu se napuljski kralj Karlo II., šurjak pokojnog kralja Ladislava IV. Kumanca, i kraljica Marija sa zahtjevom da prijestolje pripadne njegovom sinu Karlu Martelu.¹⁷³ Na stranu Karla II. svrstao se i papa Nikola IV. koji je još 8. rujna 1290. godine poslao svog legata kako bi okrunio Karla Martela za kralja Ugarske i Hrvatske.¹⁷⁴ Kako bi prijestolje i *de facto* pripalo Karlu Martelu, njegov otac Karlo II. i papa Nikola IV. stali su tražiti podršku – papa svojim utjecajem među klerom, a Karlo II. među velikašima mitom i titulama.¹⁷⁵ Od svih velikaša najvažnije je bilo pridobiti Šubiće Bribirske. Pavao I. je još od 1289. godine nosio titulu slavnog primorskog bana, a njegova braća Juraj I. i Mladen I. nosili su titule knezova u svim dalmatinskim gradovima od Nina do Omiša, isključujući Zadar.¹⁷⁶ Napuljski kralj Karlo II. smatrao je da čiju stranu zauzmu Šubići Bribirski da će podršku njima i njihovom štićeniku pružiti odmah hrvatski gradovi Nin, Skradin, Šibenik, Klis i Omiš te komune Split i Trogir.¹⁷⁷ Knez Juraj I. boravio je u Napuljskom Kraljevstvu još u vrijeme kralja Ladislava IV. Kumanca 1285. godine što saznajemo iz naredbe da mu se pripremi galija za put u domovinu.¹⁷⁸ U srpnju 1290. godine spremao se Juraj I. ponovno na put u Rim, a po svemu

¹⁶⁹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 53-54; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14.

¹⁷⁰ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 54.

¹⁷¹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 54.

¹⁷² KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 54.

¹⁷³ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 54; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14.

¹⁷⁴ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 54; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14.

¹⁷⁵ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 54-55; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14.

¹⁷⁶ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 55.

¹⁷⁷ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 55; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14.

¹⁷⁸ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 55.

sudeći i u Napulj.¹⁷⁹ Treći put boravio je u Napulju 28. studenoga 1291. godine kada salernski vojvoda Karlo zapovijeda da se osigura Jurju I. žito za prijevoz u Hrvatsku i Dalmaciju njegovoj braći Pavlu I. i Mladenu I., gospodarima čitave Hrvatske i Dalmacije.¹⁸⁰ Opskrba gradova hranom čvrst je dokaz da su Šubići Bribirski već tada odabrali stranu dinastije Anžuvina i da su radili na njihovom dolasku na prijestolje.¹⁸¹ Tako im Karlo Martel 1292. godine zahvaljuje na izvještajima i pripremi terena za dolazak njegove prethodnice i njega samog u Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo uz obećanje kako će im to biti na čast i korist.¹⁸² I dok su Šubići Bribirski planirali dolazak Karla Martela u Hrvatsku i Ugarsku kraljev izaslanik zatražio je od dalmatinskih komuna prisegu vjernosti.¹⁸³ Split, Trogir i Šibenik raspravljali su na svojim vijećima kako se postaviti prema zahtjevu.¹⁸⁴ U Trogiru, jedni su smatrali da to treba držati u tajnosti čak i pred banom Pavlom I. dok su drugi, vođeni prijedlogom Tome Žanića, smatrali da treba otpratiti izaslanika iz Splita bez prisega s odgovorom da će komune stati na stranu u Ugarskoj okrunjenog kralja Ugarske i Hrvatske.¹⁸⁵ Na kraju su se odlučili za drugu odluku uz dodatak Matije Žanića da se o svemu obavijesti ban Pavao I. kada on sam to zatraži.¹⁸⁶ Iz ovoga se može zaključiti da dalmatinske komune nisu bile voljne prisegnuti na vjernost kralju koji nije *de iure* i *de facto* vladar Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva.¹⁸⁷ Anžuvinci su se zato stali više truditi kako bi pridobili komune i Šubiće Bribirske na svoju stranu. Tako je napuljski kralj Karlo II. izdao 19. kolovoza 1292. godine povelju kojom banu Pavlu I., njegovoj braći Jurju I. i Mladenu I. te njihovim potomcima kao nagradu za vjernost i zasluge daruje posjede Drežnik i Pset sve do granice s Bosnom.¹⁸⁸ Također im daruje posjede u Hrvatskoj i Dalmaciji od Livanjske župe sve do Senja, Gačke i Modruša skupa sa svim tvrđavama, selima i velikašima kao vazalima te sve otoke uz primorje.¹⁸⁹ Ovom darovnicom Šubićima Bribirskim obećana je

¹⁷⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 55.

¹⁸⁰ CD VII, dok. 47, str. 57; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 55; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14.

¹⁸¹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 55; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14.

¹⁸² KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 55-56.

¹⁸³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 56; KLAJČ, Nada. „Paulus de Breberio banus Croatorum dominus et Bosne“, 416.

¹⁸⁴ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 56; KLAJČ, Nada. „Paulus de Breberio banus Croatorum dominus et Bosne“, 416.

¹⁸⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 56; KLAJČ, Nada. „Paulus de Breberio banus Croatorum dominus et Bosne“, 416; POPIĆ, BEĆIR, *Acta et reformationes consiliorum civitatis Tragurii (saec. XIII-XV)*, dok. 12, str. 102-103.

¹⁸⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 56; KLAJČ, Nada. „Paulus de Breberio banus Croatorum dominus et Bosne“, 416.

¹⁸⁷ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 57.

¹⁸⁸ CD VII, dok. 86, str. 104; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 57; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14.

¹⁸⁹ CD VII, dok. 86, str. 104-105; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 57; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14.

vlast nad praktično čitavom Hrvatskom i Dalmacijom od Livna do Modruša.¹⁹⁰ Senj, Vinodol i Modruše ostale su u vlasništvu knezova krčkih Frankopana, Gačka župa potomcima bana Nikole, Zadar s Rabom i Pagom pod vlašću Mletačke Republike, a Livnom je upravljao knez Mihovil.¹⁹¹ Osim samih posjeda Šubići Bribirski stekli su u darovnici i vazale, prije svega kneza Kurjaka u Krbavi, rodonačelnika Kurjakovića, kneza Jurja Isanova u Kninu, rodonačelnika Nelipića, a moguće i Hrvatina, gospodara Donjih krajeva u Bosni.¹⁹² Ban Pavao I. nesumnjivo je ovom darovnicom bio potaknut na još snažnije djelovanje u korist Anžuvina. Također, Anžuvinci su nastavili slati mu i materijalnu pomoć u vidu žita za gradove, a s jednom od pošiljki u siječnju 1293. godine vraća se i njegov rođak Vlčeta, potestat grada Nina, iz misije u Napulju.¹⁹³ Međutim, iz dostupnih izvora saznajemo da djelovanje bana Pavla I. u korist Anžuvina nije polučilo velikog uspjeha. Dalmatinske komune i hrvatski gradovi na obali i dalje su priznavali Andriju III. Mlečanina kao zakonitog kralja, a čak i Šibenik u jednoj povelji koju je potpisao knez Juraj I. iz 17. veljače 1293. godine spominje vladavinu Andrije, kralja Ugarske.¹⁹⁴ Moguće da je ovoj čvrstoj vjernosti pridonio i sam kralj Andrija III. Mlečanin. On je još u srpnju 1292. godine boravio u Zagrebu odakle se uputio prema Zadru kako bi posjetio svoju majku Tomasinu Morosini i učvrstio svoju vlast u Dalmaciji.¹⁹⁵ Dana 4. travnja 1292. godine preminuo je i pobornik Anžuvina, papa Nikola IV. pa se kralj potrudio pridobiti na svoju stranu Šubiće Bribirske.¹⁹⁶ Godine 1293. izdao je kralj Andrija III. Mlečanin povelju kojom banu Pavlu I. i njegovoj braći, knezovima Jurju I. i Mladenu I. te svim njihovim potomcima u ime zasluga njihovih predaka i njih samih, daruje čitavu primorsku banovinu sa svim pravima, koristima i dohodcima uz dužnost održavanja vojske od 500 ljudi za strane i lokalne vojne pohode.¹⁹⁷ Ni ova čast nije prinudila Pavla I. da se odrekne Anžuvina pa tako 8. srpnja 1293. godine napuljski kralj Karlo II., kraljica Marija i njegov sin Karlo Martel jamče slobodu i sigurnost banu Pavlu i knezu Jurju I. tijekom boravka u Napuljskom Kraljevstvu.¹⁹⁸ U studenom 1293. godine kralj Karlo II. dogovara se s knezom Jurjom I. o nadoknadi štete

¹⁹⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 57; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14.

¹⁹¹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 57.

¹⁹² CD VII, dok. 86, str. 104-105; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 58; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14.

¹⁹³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 58; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 14-15.

¹⁹⁴ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 58.

¹⁹⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 58.

¹⁹⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 58-59.

¹⁹⁷ CD VII, dok. 144, str. 163-164; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 59; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 15.

¹⁹⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 60; KLAJČ, Nada. „Paulus de Breberio banus Croatorum dominus et Bosne“, 419.

trogirskom trgovcu Damjanu kojeg su na moru opljačkali napuljski pomorci.¹⁹⁹ Ove časti i pomoć opet nisu imale snažnog odjeka u samoj Dalmaciji gdje se u ispravama iz 1294. godine uz Šubiće Bribirske i dalje spominje kralj Andrija III. Mlečanin.²⁰⁰ Anžuvinci i dalje nisu odustajali pa su se tako dogovarali i poslovali s Šubićima Bribirskim u više navrata. Dana 20. lipnja 1294. godine napuljski kralj Karlo II. i njegov sin Karlo Martel pišu kako će se o poslovima u Ugarskoj savjetovati sa banom Pavlom I. kojeg s braćom Jurjom I. i Mladenom I. pozivaju u Napulj i jamče mu slobodu i sigurnost.²⁰¹ Slično pismo izdaju i 8. srpnja 1294. godine uz dozvolu da Šubići Bribirski izvezu žito iz Napuljskog Kraljevstva za svoje gradove u Hrvatskoj i Dalmaciji.²⁰² Najveću čast Šubićima Bribirskim iskazali su Anžuvinci 17. lipnja 1295. godine kada napuljski kralj Karlo II. potvrđuje raniju povelju kralja Andrije III. Mlečanina kojom je Pavlu I. zajamčena primorska banska vlast.²⁰³ Zanimljivo je u toj povelji da kralj Karlo II. naziva bana Pavla I. „banom primorskim, gospodarom Hrvata, ljubljenim i vjernim rođakom“ čime se potvrđuju rodbinske veze Šubića Bribirskih s Anžuvincima, posredno preko Arpadovića.²⁰⁴ Svi ovi napori završili su na kraju neuspješno budući da se 1295. godine u Italiji pojavila kuga od koje je u lipnju obolio i umro Karlo Martel.²⁰⁵

Osim poslova oko ugarskog prijestolja Šubići Bribirski imali su i lokalnih problema s Mletačkom Republikom. Mlečani se nisu mogli pomiriti s vlašću kneza Jurja I. nad Omišem jer im je to predstavljalo prijetnju za otoke Brač i Hvar pa su još od uspostave vlasti Šubića Bribirskih potajno radili na povratku Omiša u njihove ruke.²⁰⁶ Već u veljači 1292. godine počeli su Omišani opet gusariti i zadavati probleme gradovima koji su jamčili za njih da će biti mirni, a tijekom ožujka Trogirani dva puta šalju izaslanike u Split knezu Jurju I. kako bi ga na to upozorili.²⁰⁷ Mlečanima je u svibnju 1293. godine pošlo za rukom podmititi omiškog kneza Podina da izdajom preda grad Mlečanima što je on i učinio u zamjenu za godišnje izuzeće od carine na svoje vino u količini od deset amfora.²⁰⁸ Knez Juraj I. uspio je vratiti vlast nad Omišem i budući da je tada držao pod svojom vlašću sve dalmatinske komune i gradove osim Zadra,

¹⁹⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 60.

²⁰⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 60.

²⁰¹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 60.

²⁰² KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 60.

²⁰³ CD VII, dok. 184, str. 205-206; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 60-61; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 15.

²⁰⁴ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 60-61; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 15.

²⁰⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 61; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 15.

²⁰⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 61-62.

²⁰⁷ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 62.

²⁰⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 62.

proglasio se „slavnim knezom primorskih gradova“.²⁰⁹ Kako bi otklonio mletačke smetnje odlučio je obnoviti ugovor na deset godina sa sličnim temeljima kao 1290. godine te je to i učinjeno u Obrovcu 28. ožujka 1294. godine gdje je mletačkog dužda zastupao zadarski knez Roger Morosini.²¹⁰ Ponovno je dogovoreno da Omišani, vojnici i pomorci kneza Jurja I. neće napadati mletačke brodove niti otoke Brač i Hvar te neće ploviti sjeverno od Ankone, a Mlečani neće napadati posjede Jurja I. niti Omiš.²¹¹ Također je dogovoreno da će se već nastala (po 4000 malih mletačkih denara Taretu de Carfadellu i Filipu Jurjeviću) i svaka buduća šteta nadoknaditi u roku od mjesec dana.²¹² Ovaj mir jamčio je knez Juraj I. s iznosom od 20 000 denara, ali su Mlečani zahtijevali da i svi gradovi pod vlašću kneza Jurja I. jamče novčanim iznosom da će se pridržavati odredbi mira.²¹³ Split je već istoga dana prihvatio ponudu i jamči 3000 mletačkih denara skupa s nekolicinom zadarskih građana koji jamče 300 do 800 denara, a sutradan je potestat Vlčeta, rođak Šubića Bribirskih, u ime Nina jamčio s 2500 mletačkih denara.²¹⁴ Ostali gradovi prihvatili su jamčiti 9. travnja – Skradin s 1500 libara, potestat Grgur de Jurisig de Bribir u ime Šibenika s 5000 libara i posljednji Trogir s 3000 denara.²¹⁵ Trogir je najteže prihvatio biti jamac za mir te se još 7. travnja u Klisu kod kneza Jurja I. pojavio Matija Lučić, zastupnik Trogirana, koji je u njihovo ime iznudio pisano obećanje kneza Jurja I. da će on platiti njihovu jamčevinu ukoliko dođe do povrede mira, a svjedoci su bili: Radoslav Domonjić iz Poljica, knezovi bribirski Slavan i Stanislav, službenici kneza Jurja I. i magistar Benvenuto, knežev osobni liječnik.²¹⁶ Slično obećanje iznudili su Trogirani i u Omišu – ukoliko oni prekrše mir plaćaju jamčevinu od 3000 denara i svu štetu koju su nanijeli.²¹⁷

4.3. Šubići Bribirski i Karlo Robert

Budući da je pretendent na prijestolje Karlo Martel umro od kuge 1295. godine njegova majka Marija predstavila je svom zaštitniku, papi Bonifaciju VIII. novog pretendenta, najstarijeg sina Karla Martela – Karla Roberta.²¹⁸ Papa je već 24. siječnja 1297. godine odredio njega kao nasljednika ugarsko-hrvatskog prijestolja i počeo mu za to pripremati teren.²¹⁹ Budući

²⁰⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 62.

²¹⁰ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 263, str. 181-184; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 62.

²¹¹ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 263, str. 181-184; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 62.

²¹² LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 263, str. 181-184; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 63.

²¹³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 63.

²¹⁴ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 264, str. 184-185; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 63.

²¹⁵ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 265, str. 185-187; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 63.

²¹⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 63-64.

²¹⁷ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 64.

²¹⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 64; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 15.

²¹⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 64.

da su dalmatinski gradovi čvrsto stajali uz Andriju III. Mlečanina papa je svoje djelovanje započeo kroz kler postavljajući pobornike Anžvinaca na važna mjesta gdje god je to bilo moguće.²²⁰ Tako je papa početkom 1297. godine svrgnuo splitskog nadbiskupa Jakova, pobornika Andrije III. Mlečanina, a pod izgovorom da nije kroz tri mjeseca došao papi u Rim po potvrdu.²²¹ U svibnju 1297. godine smijenjenog Jakova zamijenio je na nadbiskupskoj stolici Petar, bivši kapelan napuljske kraljice Marije dok je zadarskog nadbiskupa preselio u Trani u Italiju.²²² Političku priliku prepoznali su i Šubići Bribirski, osobito knez Juraj I. koji je krajem 1297. ili početkom 1298. godine boravio opet u Napulju kod kraljice Marije, a koja je u njegovo ime tražila od pape da pomogne knezu Jurju I. oko statusa Šibenske biskupije.²²³ Knez Juraj I. boravio je i sam u Rimu početkom 1298. godine te poticao papu na pomoć Šibeniku.²²⁴ Papa tako u poslanici splitskom i zadarskom nadbiskupu iz 1. svibnja 1298. godine poručuje kako odgovara na molbe kraljice Marije, supruge napuljskog kralja Karla II. i kneza primorskih gradova Jurja I. s odlukom da se Šibenik odvoji od Trogirske biskupije i postane samostalna biskupija splitske metropolije.²²⁵ Ovime je papa ne samo ugodio Anžuvincima i knezu Jurju I. već je i priskrbio sebi nove saveznike – novog šibenskog biskupa i sam grad Šibenik.²²⁶ I dok je knez Juraj I. boravio u Napulju i Rimu, pregovarao s Anžuvincima i zastupao interese Šibenika kod pape njegov brat ban Pavao I. brinuo se za lokalne prilike, uglavnom kao sudac po Dalmaciji i Hrvatskoj.²²⁷ Treba napomenuti svakako i kako se moć Šubića Bribirskih po prvi put projicirala i van granica Hrvatske. Tako se od godine 1299. naziva hrvatski ban Pavao I. i „gospodar Bosne“, a titulu „ban Hrvatske, Dalmacije i gospodar Bosne“ koristi u ispravama već od 7. travnja.²²⁸ U isto vrijeme ban Pavao I. otkupio je dobar dio zemljišta oko Skradina od lokalnih građana te je dao sagraditi franjevački samostan i crkvu svetog Ivana Krstitelja, a već ranije je u Bribiru sagrađen franjevački samostan i crkva svete Marije koja je služila i kao pogrebno mjesto bribirskih knezova.²²⁹

²²⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 64.

²²¹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 64.

²²² KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 64-65.

²²³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 65; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 15.

²²⁴ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 65.

²²⁵ CD VII, dok. 263, str. 304-305; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 65.

²²⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 65.

²²⁷ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 66-67; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 15.

²²⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 67; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 16.

²²⁹ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 279, str. 190; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 69-70.

Nakon povratka iz Napulja i Rima knez Juraj I. nastojao je svim silama osigurati što više pristaša pretendentu Karlu Robertu, a sve uz pomoć svog brata bana Pavla I. i pape. Pošlo je tako ovoj koaliciji za rukom da je većina klera i velikaša u Dalmaciji i Hrvatskoj na strani Karla Roberta, a jedino su se dalmatinske komune i dalje opirale unatoč pritisku Šubića Bribirskih.²³⁰ Kako bi dodatno potaknuo Šubiće Bribirske na djelovanje napuljski kralj Karlo II. dana 4. kolovoza 1299. godine izdaje povelju svojim „ljubljenim rođacima, svojti i vjernicima“ banu Pavlu I. i njegovoj braći Jurju I. i Mladenu I., knezovima dalmatinskih gradova i njihovim potomcima kao zahvalu za zasluge i vjernost potvrđuje vlast nad svim gradovima, kaštelima, selima i zemljištima u Ugarskoj, Slavoniji, Hrvatskoj i Dalmaciji koje su ranije dobili od kraljeva i od njegovog pokojnog sina Karla Martela.²³¹ U povelji se od Šubića Bribirskih pak traži da podrže Karla Roberta protiv svih neprijateljskih napada i zasjeđa svojom vojskom, koliko god je mogu okupiti.²³² Šubići Bribirski započeli su ozbiljne pripreme za dovođenje Karla Roberta u Hrvatsku te su brodovi kneza Jurja neprestano plovili između Dalmacije i Napulja.²³³ Poslanik kneza Jurja I., Prudencije od Barula doplovio je 9. studenoga 1299. godine u Napulj s dva broda te je dobio od kralja Karla II. dozvolu za slobodan prolaz u svim lukama Napuljskog Kraljevstva.²³⁴ Još tada počeli su Šubićima Bribirskim nove probleme stvarati Mlečani kojima nije odgovarao dolazak Anžuvina na prijestolje.²³⁵ Kao povod za djelovanje protiv Šubića Bribirskih mletački dužd Petar Gradenigo iskoristio je ponovno gusarenje Omišana na osnovu čega je desetogodišnji mir potpisan 1294. godine proglasio ništavnim.²³⁶ Odmah je počeo potraživati isplatu jamčevina od dalmatinskih gradova, komuna i kneza Jurja I. koji su jamčili svojim novcem da neće doći do kršenja sporazuma.²³⁷ Mlečani, koji su ovime nastojali spriječiti ili barem odgoditi dolazak Karla Roberta u Hrvatsku bili su toliko oštri i uporni u svojim potraživanjima da je knez Juraj I. bio prisiljen zatražiti pomoć i zaštitu svog saveznika, napuljskog kralja Karla II.²³⁸ Kralj Karlo II. brzo je reagirao na mletačke prijetnje te dana 11. siječnja 1300. godine šalje pismo mletačkom duždu i vijeću u kojem navodi kako je knez Juraj I. kao vazal kralja i kraljice Marije te saveznik Karla Roberta pod zaštitom Napuljskog Kraljevstva i kao takav treba primiti on, njegova obitelj, svi gradovi, komune i

²³⁰ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 72.

²³¹ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 72; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 15.

²³² KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 72.

²³³ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 72; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 15-16.

²³⁴ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 73.

²³⁵ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 73.

²³⁶ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 73.

²³⁷ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 73.

²³⁸ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 73.

posjedi pod njegovom vlašću zaštitu od kraljevih podanika, saveznika i prijatelja, pri čemu se prijateljstvo svakako odnosi na Mletačku Republiku koja nije bila saveznik Anžuvina, ali ni u otvorenom sukobu s njima.²³⁹ Kralj Karlo II. također upozorava da će se za bilo kakvu nepravdu ili uvredu na račun kneza Jurja I. smatrati odgovornom Mletačka Republika, dok će za pomoć zaraditi kraljevu sklonost.²⁴⁰ Isti dan kralj Karlo II. naredio je i svim službenicima Napuljskog Kraljevstva da budu od pomoći knezu Jurju I. tijekom obavljanja poslova kao i svim njegovim poslanicima, osobito Prudenciju od Barula i njegovim brodovima koji silom kraljeve uredbе uživaju slobodan prolaz i djelovanje kroz godinu dana.²⁴¹ Krajem siječnja ili početkom veljače 1300. godine knez Juraj I. osobno je otplovio u Napulj kako bi doveo Karla Roberta u Hrvatsku.²⁴² Čim je knez Juraj I. otplovio Mlečani su ponovno počeli tražiti isplatu jamčevina od dalmatinskih komuna i gradova, a osobito su se namjerali na Trogir, koji je inače dogovorio tijekom potpisivanja mira s knezom Jurjem I. da će on isplatiti njihovu jamčevinu u punom iznosu iz vlastitih prihoda.²⁴³ Trogirani su pokušavali odgoditi plaćanje do povratka kneza Jurja I. iz Napulja, ali su im Mlečani u pismu 26. ožujka 1300. godine odgovorili da ne mogu čekati već da Trogir mora čim prije isplatiti jamčevinu knezu u Zadru, a u protivnom će im Mlečani zaplijeniti sva dobra i posjede koje mogu.²⁴⁴ U međuvremenu pripreme za polazak Karla Roberta oduljile su se nekoliko mjeseci, a knez Juraj I. čitavo je vrijeme proveo uz njega.²⁴⁵ Također su u Napulj počeli dolaziti i drugi pristaše Karla Roberta iz Hrvatske i Ugarske, a među njima i Dujam, knez Krka, Modruša, Vinodola i Gačke dok je 6. svibnja u Dalmaciju u Klis poslan Odon de Romania kako bi pripremio sve za doček.²⁴⁶ Nakon 28. srpnja 1300. godine Karlo Robert skupio je dovoljno novca, žita i pratitelja, uglavnom velikaša iz Hrvatske, Ugarske i Napulja te iz Barletta zaplovio prema Dalmaciji.²⁴⁷ Karlo Robert doplovio je u Split, a njegov dolazak i gotovo dvomjesečni boravak u gradu zabilježio je i ukratko opisao početkom kolovoza 1300. godine suvremenik Miha Madije, a što prenosi Vjekoslav Klaić.²⁴⁸

²³⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 73.

²⁴⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 73-74.

²⁴¹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 74.

²⁴² KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 74; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 15-16.

²⁴³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 74.

²⁴⁴ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 74.

²⁴⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 74; ANČIĆ, „Neočekivani pobjednik: uspon Karla Roberta do vlasti“, 134.

²⁴⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 74; ANČIĆ, „Neočekivani pobjednik: uspon Karla Roberta do vlasti“, 139-140.

²⁴⁷ *CD VII*, dok. 320, str. 367; *CD VII*, dok. 321, str. 367-368; *CD VII*, dok. 322, str. 368; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 74-75; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 16.

²⁴⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 75; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 16.

Splitski nadbiskup Petar, pobornik Anžuvina i splitski građani toplo su dočekali Karla Roberta i njegovu pratnju od 150 konjanika, ali su odbili položiti mi zakletvu vjernosti budući da su istom bili vezani za kralja Andriju III. Mlečanina.²⁴⁹ Još toplije su ga dočekali hrvatski velikaši, osobito ban Pavao I. koji je odlučio osobno odvesti Karla Roberta u slavonsku prijestolnicu Zagreb.²⁵⁰ Već u rujnu 1300. godine ban Pavao I. doveo je Karla Roberta u Zagreb gdje mu se pridružilo plemstvo Hrvatske i Slavonije, a on sam boravio je u dvoru magistra Ugrina.²⁵¹ Andrija III. Mlečanin planirao se oduprijeti pretendentu Karlu Robertu i njegovim pristašama te se stao pripremati za rat, ali je tijekom priprema 14. siječnja 1301. godine iznenada preminuo bez potomaka čime je izumrla dinastija Arpadović.²⁵² Godine 1301. nadbiskup Grgur okrunio je u Ostrogonu anžuvinskog princa Karla Roberta za kralja Ugarske i Hrvatske pod imenom Karlo I. Robert.²⁵³ Pojedini dalmatinski gradovi, na čelu s Trogirom, nisu priznavali Karla I. Roberta pa tako pišu *regno vacante* u ispravama za 1301. i 1302. godinu.²⁵⁴ To je potrajalo sve do 21. kolovoza 1303. godine kada je magistar Lovrinac, vikar splitske nadbiskupije zaprijetio u ime pape i splitskog nadbiskupa crkvenim izopćenjem svima koji ne priznaju Karla I. Roberta za kralja, bilo javno ili u ispravama.²⁵⁵ Ipak, dalmatinske komune nisu bile jedine koje su se suprotstavile izboru Karla I. Roberta za ugarskog kralja. Dana 27. kolovoza 1301. godine kao protukralj u Stolnom Biogradu okrunjen je Vaclav, sin češkog kralja Vaclava II. i Judite Habsburške, pod vladarskim imenom Ladislav V.²⁵⁶ Nakon očeve smrti postao je i češki kralj Vaclav III., ali se nije uspio održati u borbama protiv Karla I. Roberta pa je abdicirao u korist drugog pretendenta iz dinastije Wittelsbach – Otona III. Bavarskog.²⁵⁷ Protukralj Oton III. Bavarski borio se s Karlom I. Robertom za prijestolje do 1308. godine kada je poražen, a Karlo I. Robert ponovno je okrunjen za ugarsko-hrvatskog kralja u Budimu 15. lipnja 1309. godine.²⁵⁸ Kralj Karlo I. Robert proveo je prvih osam godina svoje vladavine boreći se za svoje prijestolje protiv pretendena, a za to vrijeme moć Šubića Bribirskih postala je gotovo apsolutna.

²⁴⁹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 75.

²⁵⁰ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 75; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 16.

²⁵¹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 75; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 16.

²⁵² KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 75.

²⁵³ ANČIĆ, „Neočekivani pobjednik: uspon Karla Roberta do vlasti“, 147-149.

²⁵⁴ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 75-76.

²⁵⁵ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 76.

²⁵⁶ Vidi u: KLAJČIĆ, *Povijest Hrvata II*, 15-18.

²⁵⁷ Vidi u: KLAJČIĆ, *Povijest Hrvata II*, 18-19.

²⁵⁸ Vidi u: KLAJČIĆ, *Povijest Hrvata II*, 21.

4.4. Ban Pavao I. – neokrunjeni kralj Hrvatske i Dalmacije

Dok se Karlo I. Robert u Ugarskoj borio protiv pretendenata Vaclava III. (Ladislav V.) i Otona III. Bavorskog u Hrvatskoj je pod vlašću bana Pavla I. bilo mirnije.²⁵⁹ U dalmatinskim komunama kralj Karlo I. Robert bio je prisutan u dokumentima od 1303. godine, ali u Hrvatskoj, Bosni i Humu isticalo se samo „bana Hrvata i gospodara Bosne“ Pavla I. koji je vladao praktički suvereno, kao neokrunjeni kralj.²⁶⁰ Uz njega su od ranije stajala njegova braća knez primorskih gradova Juraj I. i splitski knez Mladen I., a od 1300-ih se sve češće pojavljuju i njegovi sinovi – Mladen II., Juraj II., Pavao II. i Grgur II.²⁶¹ Ban Pavao I. bio je starješina Šubića Bribirskih te je određivao drugima časti, posjede i dohotke pa je tako svoje sinove imenovao knezovima Triju polja, Huma, Livna i Cetinske župe, dok su braća nastavila vladati u dalmatinskim gradovima i komunama.²⁶² Ban Pavao I. je 2. veljače 1301. godine opet boravio u Skradinu, a tamo je izdao povelju kojom obećava štititi Hrvatina, kneza Donjih krajeva u Bosni, a kako bi mu pomogao te suzbio patarene i nereda do kojih je došlo postavio je svog brata, višegodišnjeg splitskog kneza Mladena I. kao bana Bosne.²⁶³ Već 4. lipnja 1302. godine bosanski ban Mladen I. izdaje u Foči povelju kojom svojim vjernim Splićanima omogućava povlasticu slobodne trgovine po Bosni što je potvrdio svojim splitskim pečatom budući da mu bosanski još nije bio izrađen.²⁶⁴ Tek što je poslao brata kneza Mladena I. na položaj bana u Bosnu počeo je banu Pavlu I. probleme stvarati njegov brat Juraj I., knez primorskih gradova.²⁶⁵ Naime, Juraj I. osilio se zbog svojih zasluga u dovođenju kralja Karla I. Roberta na prijestolje pa je počeo uzimati danak za plovidbu Jadranom, a njegovi podanici Omišani opet su, s njegovim blagoslovom, počeli gusariti te su napadali mletačke, napuljske i dalmatinske brodove, a ponekad su plovili sve do Italije gdje su jednom prilikom opljačkali grad Ortone i uzeli danak u ime kneza Jurja I. za plovidbu i trgovinu Jadranom.²⁶⁶ Knez Juraj I. ipak je bio vješt pregovarač te je uspio primiriti dalmatinske gradove i Napulj, ali mu nije pošlo za rukom primiriti Mlečane koji su proglasili ništavnim mir iz 1294. godine i počeli naplaćivati jamčevine

²⁵⁹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 76.

²⁶⁰ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 76; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 16.

²⁶¹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 76.

²⁶² KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 76-77; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 17.

²⁶³ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 77; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 16-17.

²⁶⁴ *CD VIII*, dok. 24, str. 27-28; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 77-78; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 17.

²⁶⁵ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 78.

²⁶⁶ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 78.

od dalmatinskih gradova.²⁶⁷ Tijekom 1301. i 1302. godine dalmatinski gradovi počeli su tako s isplatama jamčevina. U rujnu 1301. godine izaslanik Trogira, Matija Lučić, ugovorio je isplatu 3000 denara na rate od 750 denara svakog Božića.²⁶⁸ Splitsku jamčevinu od 3000 denara preuzeli su na sebe 14. studenoga 1301. godine neki Mlečani, među njima i splitski potestat Romeo Quirini.²⁶⁹ Najgore je prošao Šibenik koji je sam morao otplatiti jamčevinu od 5000 libara počevši 1302. godine, a zadnju su ratu isplatili tek 26. listopada 1308. godine.²⁷⁰ Ovaj događaj izazvao je veliko nezadovoljstvo dalmatinskih gradova kao i razmirice s banom Pavlom I. pa je knez Juraj I. počeo razmišljati o odlasku iz Hrvatske i Dalmacije, a što su mu omogućili Mlečani 26. srpnja 1302. godine odlukom da može kroz godinu dana preseliti u Veneciju sa svojom obitelji, pratnjom i stvarima.²⁷¹ Dana 4. srpnja 1303. godine boravio je Juraj I. u Klisu gdje je izdao potvrdu Trogiranima da se Podmorje na granici komuna Splita i Trogira koje je dobio na uživanje moraju vratiti Trogiru po njegovoj smrti.²⁷² Tijekom 1304. ili 1305. godine knez Juraj I. je preminuo.²⁷³

Nakon smrti kneza Jurja I. na političku scenu stupaju djeca bana Pavla I. Tako je ban Pavao I. već 1303. godine na čast kneza primorskih gradova uzvisio svog sina Jurja II. koji se od iste godine spominje u ispravama Splita i Trogira.²⁷⁴ Osim časti kneza primorskih gradova ban Pavao I. povjerio je svom sinu Jurju II. i brigu za Omiš i dužnost sprječavanja gusarenja, a svoju vlast provodio je knez Juraj II. u Omišu već od 1304. godine.²⁷⁵ Knez Juraj II. također je pokušao raditi protiv Templarskog reda tako što im je pokušao oduzeti otok kod Zadra i zamijeniti ga s kaštelom Ljubač na što je pristao vranski prior, ali meštar reda za Hrvatsku je odbio.²⁷⁶ U veljači 1304. godine ban Pavao I. boravio je u Skradinu s kninskim knezom Nelipićem, krbavskim knezom Budislavom i skradinskim biskupom Damjanom kada je k njemu došlo izaslanstvo Skradina.²⁷⁷ Izaslanstvo Skradina tražilo je u ime stanovnika da ih ban Pavao I., njihov gospodar, oslobodi od radne obveze i uobičajenog danka, a da će mu za uzvrat Skradin isplaćivati godišnji dohodak.²⁷⁸ Ban Pavao I. pristao je na dogovor te je poslao svog

²⁶⁷ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 78.

²⁶⁸ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 79.

²⁶⁹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 79.

²⁷⁰ LJUBIČIĆ, *Listine I*, dok. 352, str. 229; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 79.

²⁷¹ LJUBIČIĆ, *Listine I*, dok. 305, str. 201; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 79.

²⁷² KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 79.

²⁷³ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 79.

²⁷⁴ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 80.

²⁷⁵ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 80.

²⁷⁶ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 80.

²⁷⁷ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 80.

²⁷⁸ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 80.

prokuratora Purčija da oblikuje pogodbu.²⁷⁹ Dogovoreno je da stanovnici Skradina budu oslobođeni radne obveze u kaštelu u zamjenu za godišnji dohodak od 2000 libara, da budu oslobođeni uobičajenog danka u zamjenu za godišnji dohodak od 600 libara te da četiri puta godišnje prevezu četiri barke drva za samostan svete Elizabete gdje je banova sestra Stanislava bila načelnica.²⁸⁰ Ovim dogovorom stanovnici Skradina oslobođeni su radne obveze i uobičajenog danka u zamjenu za dohodak od 2600 libara godišnje čime su postali pravi slobodni građani, a o čemu je sastavljena i isprava kojoj su svjedoci bili knez Nelipić, knez Budislav i skradinski biskup.²⁸¹ U lipnju 1304. godine zadesila je bana Pavla I. nova nesreća – u borbi s pobunjenim patarenima koje je progonio u Bosni poginuo je njegov brat Mladen I., ban Bosne.²⁸² Ban Pavao I. nesumnjivo je osvetio bratovu smrt ratom budući da se u povelji u Skradinu iz 1305. godine naziva prvi put „gospodarom čitave Bosne“.²⁸³ Na mjesto pokojnog brata Mladena I. postavio je između 1304. i 1308. godine za bosanskog bana svog najstarijeg sina Mladena II., kneza Triju polja i Huma.²⁸⁴ Godine 1305. u politički svijet ulazi i banov treći sin Pavao II. koji je imenovan za kneza u Trogiru.²⁸⁵ Četvrti sin, Grgur II. vjerojatno je u skoro vrijeme obnašao dužnost kneza u Šibeniku.²⁸⁶ Ovime je na vlast došla nova generacija Šubića Bribirskih s iznimkom samog bana Pavla I., starješine roda.

Tijekom borbi za ugarsko prijestolje ban Pavao I. čvrsto je stajao na strani Karla I. Roberta za što mu je napuljski kralj Karlo II. već 17. srpnja 1302. godine dodijelio dohodak od 100 unci zlata godišnje što je u kolovozu 1303. godine promijenjeno u 1000 mjera žita.²⁸⁷ Podržavajući kralja Karla I. Roberta ban Pavao I. ujedno je i jačao svoju bansku vlast u Hrvatskoj i Dalmaciji koja je Šubićima Bribirskim darovnicama pokojnog ugarsko-hrvatskog kralja Andrije III. Mlečanina i napuljskog kralja Karla II. prešla u nasljednu čast.²⁸⁸ Kako bi svoju vlast dodatno proširio ban Pavao I. odlučio je raditi na štetu drugih hrvatskih velikaša.²⁸⁹

²⁷⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 80.

²⁸⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 80-81.

²⁸¹ LUČIĆ, *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*, 202; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 81.

²⁸² KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 81-82; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 17.

²⁸³ *CD VIII*, dok. 89, str. 96; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 82; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 17.

²⁸⁴ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 82; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 17.

²⁸⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 82.

²⁸⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 82.

²⁸⁷ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 82-83; KLAJČ, Nada. „Paulus de Breberio banus Croatorum dominus et Bosne“, 420.

²⁸⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 83.

²⁸⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 83.

Namjerio se tako na župu Podgorje (nasuprot Paga, od Jablanca do Obrovca na Zrmanji) kojom su upravljali Tugomerići čija se vlast širila i prema otocima Pagu, Rabu i Krku.²⁹⁰ Ban Pavao I. uspio je istisnuti Tugomeriće iz njihova utvrđenog sjedišta Baga (Karlobag) i u njemu postaviti kneza Stojana koji je u banovo ime upravljao i prikupljao danak.²⁹¹ Nakon što je preuzeo vlast u Baga ban Pavao I. počeo se miješati i u poslove Raba, tada pod mletačkom vlašću s knezom Markom Michieliom (1306. – 1307.) na čelu.²⁹² Ban je s Rabom dobro surađivao, a o čemu svjedoče i dvije povelje koje im je izdao 4. siječnja 1307. godine.²⁹³ Prvom poveljom omogućio je Rabljanima da u njegovoj banovini i na prostoru kojim vlada knez Kurjaković mogu slobodno prolaziti i trgovati bez carine, a također nalaže svim kaštelanima, županima, službenicima i plemićima da ne čine nikakvu štetu Rabljanima koji kod njih borave.²⁹⁴ Drugom poveljom potvrdio je Rabljanima sve posjede, pašnjake i travnjake koje imaju u njegovoj banovini.²⁹⁵ Druga povelja važna je i zbog voštanog otiska pečata bana Pavla I. – orlovo krilo u štitu s kacigom.²⁹⁶ Povelje su osobito važne i kao povijesni dokaz političke moći i samovolje samog bana Pavla I. koji vlada gotovo suvereno i ne spominje kralja imenom u poveljama.

Unatoč njegovoj moći 1308. godine javljaju se problemi u njegovoj banovini – dolazi do sukoba između bana i Trogira.²⁹⁷ Sukobu je vjerojatno prethodila odluka bana Pavla I. da zadrži zemlju u Podmorju, koju je njegov pokojni brat Juraj I. oporučno ostavio Trogiru.²⁹⁸ Već 29. svibnja 1308. godine trogirski poslanici stigli su u Skradin kako bi tražili od bana da ne uznemirava seljake, a u lipnju šalju ponovno izaslanike s molbom da ih on i njegov sin knez Juraj II. ne uznemiravaju.²⁹⁹ Nekoliko dana kasnije poslanici se vraćaju i nude banu Pavlu I. 50 do 100 maraka srebra kao nadoknadu za štetu koju su mu nanijeli na što ban traži 1104 libre odštete, a Trogirani pristaju na 200 libara u srpnju uz darove vina za bana, namirnica za njegovu sestru te izbor kneza Jurja II. za kapetana komune s plaćom od 500 libara godišnje.³⁰⁰ Dana 5. kolovoza 1308. godine u Ninu blizu crkve svetog Kristofora ban Pavao I. izdaje povelju kojom Trogiranima oprašta svu štetu koju su mu nanijeli i ljetinu koju su dvije godine otimali u

²⁹⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 83.

²⁹¹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 84.

²⁹² KLAJČ, *Povijest Hrvata II*, 23; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 84.

²⁹³ KLAJČ, *Povijest Hrvata II*, 23-24; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 84.

²⁹⁴ *CD VIII*, dok. 119, str. 132-133; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 84-85.

²⁹⁵ *CD VIII*, dok. 118, str. 131-132; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 85.

²⁹⁶ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 85.

²⁹⁷ KLAJČ, *Povijest Hrvata II*, 24; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 86.

²⁹⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 86.

²⁹⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 86.

³⁰⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 86.

Podmorju te obećava da se neće osvećivati, ali zahtijeva od Trogirana da mu poprave porušeno i da plate krvninu obiteljima njegovih službenika Toljena Stučevića, Toljenovog sina Skoronje i Stanoja, brata Purčićina koje su oni ubili.³⁰¹ Prema povelji iznos krvnine za Purčićinog brata Stanoja treba odrediti potestat grada Trogira dok će za ostale iznos krvnine odrediti njegov sin, bosanski ban Mladen II. i zadarski građanin Madije de Varicassis.³⁰² Iz povelje saznajemo da je banu Pavlu I. bilo stalo do prijateljstva s Trogirom toliko da je bio spreman oprostiti znatnu materijalnu štetu i ljudske žrtve, a upoznajemo se i s njegovim prijateljstvom sa Zadrom.³⁰³ Budući da su Bribir i Zadar graničili jedni s drugim počeo je ban Pavao I. suditi u razmiricama između građana i njegovih službenika te stjecati poznanstva i prijatelje, a što se nije sviđalo zadarskom vijeću i knezu koji su, uzalud, odredili kaznu od 1000 libri onome koji presudu potraži kod bana Pavla I.³⁰⁴

4.5. Zadarska epizoda i smrt bana Pavla I.

Dana 15. lipnja 1309. godine krunio se u Budimu drugi put za ugarsko-hrvatskog kralja Karlo I. Robert budući da je nadjačao sve pretendente te se skupilo mnogobrojno plemstvo iz Hrvatske i Ugarske, ali u ime bana Pavla I. na krunidbu je došao splitski nadbiskup.³⁰⁵ Razlog tomu možemo tražiti i u davno začetim, a tada već podmaklim planovima bana Pavla I. o zauzimanju Zadra, posljednjeg uporišta između Kvarnera i Neretve, otoka i Drine koji nije priznavao njegovu vlast.³⁰⁶ U Zadru je nezadovoljstvo mletačkom upravom raslo još od 1202. godine kada su Mlečani počeli s oduzimanjem privilegija i ovlasti zadarskoj komuni, pa su tako do 1300-tih primali kneza i njegove savjetnike iz Mletačke Republike, birao se mletački nadbiskup koji je k tomu bio i podvrgnut mletačkom patrijarhu, plaćali su danak od 150 perpera godišnje, svaki građanin stariji od 14 godina prisezao je na vjernost mletačkom duždu, a postali su ponovno i obvezni služiti u mletačkoj vojsci.³⁰⁷ Pored toga, od 1273. godine bila je na snazi i uredba kojom se zabranjuju ženidbene veze s obiteljima hrvatskih velikaša pod prijetnjom gubitka miraza i nasljedstva u Zadru.³⁰⁸ Prilikom da se riješe mletačke vlasti dobili su Zadranici već između 1308. i 1309. godine kada se Mletačka Republike sukobila s papom Klementom V.

³⁰¹ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 360-361; CD VIII, dok. 175, str. 196-197; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 86-87.

³⁰² KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 87.

³⁰³ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 87.

³⁰⁴ KLAIĆ, *Povijest Hrvata II*, 24; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 87.

³⁰⁵ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 87-88.

³⁰⁶ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 88; KARBIĆ, „Odnosi gradskoga plemstva i bribirskih knezova Šubića. Prilog poznavanju međusobnih odnosa hrvatskih velikaša i srednjovjekovnih dalmatinskih komuna“, 48; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 18.

³⁰⁷ KLAIĆ, *Povijest Hrvata I*, 220-221; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 88.

³⁰⁸ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 146, str. 107; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 88.

oko vlasti nad talijanskim gradom Ferrarom koji su Mlečani htjeli pokoriti, a papa ga je smatrao papinskim dobrom.³⁰⁹ Kada su Mlečani zauzeli grad papa je na njih poslao vojsku te ih pogodio crkvenim prokletstvom i interdiktom, a razriješio je i sve njihove podanike zakletve vjernosti duždu Petru Gradenigu.³¹⁰ Ovo je rezultiralo otimanjem mletačkih brodova i dobara u Italiji, Francuskoj i Engleskoj dok je u Italiji okupljena i križarska vojska koja je izbacila Mlečane iz Ferrara, a oni su zatražili primirje.³¹¹ Dana 15. lipnja 1310. godine zadesila je Mlečane pobuna u Veneciji pod vodstvom Bajamonte Tiepola koji je bio u rodbinskim vezama sa Šubićima Bribirskim.³¹² Pobuna nije uspjela i Bajamonte je bio prisiljen pobjeći.³¹³ Sve ovo išlo je u korist planovima bana Pavla I. koji je češće boravio u okolici Zadra što je rezultiralo i naredbom dužda zadarskom knezu 30. ožujka 1310. godine da gradska vrata ne drži do kasno otvorena, a da ključeve grada osobno čuva.³¹⁴ Ban Pavao I. nije se pokolebao te je nastavio boraviti u blizini Zadra i poticati građane na bunu, a što je rezultiralo novom opomenom zadarskom knezu da bude na izvanrednom oprezu i slanjem 15 službenika koji su nadgledali kretanje bana Pavla I.³¹⁵ Ipak je 1310. godina prošla mirno pa je dužd dozvolio 15. svibnja zadarskom knezu da razmijeni darove s banom Pavlom I. te su 4. lipnja čak pristali i vratiti svete moći koje su oteli Templarskom redu u Vrani, a papin poslanik Gentilis presudio ih je banu Pavlu I. kao zaštitniku crkve svetog Jurja na Vrani.³¹⁶ Tek 1311. godine mogao je ban Pavao I. pokrenuti svoje ranije osmišljene planove.³¹⁷ U Zadru je te godine knez bio Mlečanin Mihael Morosini, a njegovi savjetnici Ivan Justinijan i Marko Dandolo.³¹⁸ Dana 6. ožujka izbila je pobuna u gradu, pobunjenici su zarobili kneza, njegove savjetnike i mletačku posadu te su ih pobili ili pozatvarali u tamnice.³¹⁹ Neki građani vjerni Mletačkoj Republici uspjeli su izvući kneza Mihaela Morosinija iz zatvora i otpremiti ga u Veneciju gdje je prijavio stanje u gradu.³²⁰ Već

³⁰⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 89; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 18.

³¹⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 89; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 18.

³¹¹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 89.

³¹² LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 393, str. 254-255; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 89; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 18.

³¹³ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 393, str. 254-255; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 89.

³¹⁴ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 380, str. 246-247; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 89; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 18.

³¹⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 89.

³¹⁶ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 388, str. 252; LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 289, str. 252-253; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 90.

³¹⁷ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 90; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 18-19.

³¹⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 90.

³¹⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 90; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 18-19.

³²⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 90.

11. ožujka mletačko Veliko vijeće dalo je duždu izvanredne ovlasti koje je on iskoristio par dana kasnije kako bi poslao mletačko brodovlje u Zadar pod zapovjedništvom Bartola Michiela, Marka Justinijana i Marina Bempa.³²¹ Mletačko brodovlje uspostavilo je blokadu Zadra te napadalo grad i okolicu ratnim spravama uz usputnu pljačku dok su se Zadranici uz pomoć bana Pavla I. i bosanskog bana Mladena II. branili s kopna.³²² Istodobno su Zadranici poslali pismo kralju Karlu I. Robertu da im potvrdi od Mlečana otete privilegije da biraju svog kneza i potestata dok je ban Pavao I. dana 16. lipnja 1311. godine iz Skradina uputio papi Klementu V. pismo u kojem traži pomoć protiv „odmetnika od Crkve“ Mlečana.³²³ Je li papa uputio ikakvu pomoć Zadranima nije poznato, ali je Karlo I. Robert u više pisama (do 20. srpnja 1211.) tražio od mletačkog dužda da prekine opsadu njegovog grada Zadra, a na što mu je dužd odgovarao da Zadar pripada Mletačkoj Republici i da se odmetnuo na što oni imaju pravo vojno odgovoriti.³²⁴ Kralja Karla I. Roberta nisu zadovoljili mletački odgovori pa on 10. listopada 1311. godine i sam od pape Klementa V. traži da zapovjedi Mlečanima prekid napada na Zadar, a 12. listopada zadarskim poslanicima izdaje povelju kojom im potvrđuje prava koja su ranije imali u vrijeme vladavine kralja Bele IV.³²⁵ Još istog mjeseca Zadranici su za novog kneza izabrali bosanskog bana Mladena II. koji se već od 21. listopada navodi u ispravama kao „Mladen, knez Zadra, princip Dalmacije i drugi ban bosanski“.³²⁶ Rat oko Zadra otegnuo se budući da su Mletački brodovi pod zapovjedništvom Belletta Justinijana imali premoć na moru dok su Zadranici i njihov knez, bosanski ban Mladen II. imali premoć na kopnu.³²⁷ U travnju 1312. godine ban Pavao I. pokušao je riješiti sukob diplomacijom pa je u Veneciju poslao svog sina, primorskog kneza Jurja II., ali Mlečani su bili spremni samo na mir koji je njima išao u korist.³²⁸ U svibnju su Zadranici uspjeli ostvariti značajnu pobjedu – iznenadnim napadom tijekom oluje zarobili su tada bolesnog zapovjednika mletačkog brodovlja Belletta Justinijana, koji je kasnije preminuo u zadarskom zarobljeništvu, i njegove časnike te otuđili Mlečanima

³²¹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 90.

³²² KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 91; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 19.

³²³ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 218, str. 139; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 91.

³²⁴ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 92-93.

³²⁵ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 401, str. 258-259; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 93.

³²⁶ *CD VIII*, dok. 95, str. 105-106; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 93; KARBIĆ, „Odnosi gradskoga plemstva i bribirskih knezova Šubića. Prilog poznavanju međusobnih odnosa hrvatskih velikaša i srednjovjekovnih dalmatinskih komuna“, 48; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 19.

³²⁷ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 93-94; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 19.

³²⁸ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 404, str. 260; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 94-95; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 19.

dva broda.³²⁹ Izravno djelovanje bana Pavla I. prestaje se spominjati nakon 18. travnja 1312. godine, a prema izvještajima suvremenika Miha Madija, koje prenosi Vjekoslav Klaić, preminuo je 1. svibnja iste godine i sahranjen u franjevačkoj crkvi svete Marije u Bribiru.³³⁰ Ban Pavao I. bio je bez sumnje najsposobniji pripadnik i starješina roda Šubić. Uspon je započeo kao potestat i knez dalmatinskih gradova, a poveljom ugarsko-hrvatskog kralja Andrije III. Mlečanina iz 1293. godine i potvrdom napuljskog kralja Karla II. iz 1295. godine stekao je i nasljednu bansku čast koja je predstavljala vrhunac moći Šubića Bribirskih. Njegova vještina prepoznavanja povoljnog političkog trenutka za djelovanje omogućila mu je da svojim nasljednicima banu Mladenu II., Jurju II., Pavlu II. i Grguru II. ostavi u nasljedstvo banovinu Hrvatsku, Dalmaciju i Bosnu.

5. BAN MLADEN II. I NJEGOVA BRAĆA

5.1. Početak vladavine – odnosi s Mletačkom Republikom

Banska čast Šubića Bribirskih bila je nasljedna pa je novi ban postao najstariji sin pokojnog bana Pavla I. – Mladen II., a budući da je bio ban po rođenju nazivao se Banić.³³¹ Treba napomenuti da je Mladen II. još za očeva života dobio titulu bana pa se u zadarskom dokumentu od 21. ožujka 1312. godine naziva „Mladen ban Hrvata i Bošnjana, knez Zadra i princip Dalmacije“.³³² Osim titula i posjeda naslijedio je od oca i rat s Mletačkom Republikom, a u kojem je još za očeva života sudjelovao.³³³ Ovaj sukob bio je prvi veliki test vlasti i sposobnosti novoga bana. Za banov cilj otežavajuća okolnost bila je izmirenje pape i Mletačke Republike početkom 1312. godine što je omogućilo Mlečanima da svu pažnju usmjere na Zadar i povratak utjecaja na istočnojadranskoj obali.³³⁴ Zadrani su brzo prepoznali da im sreća okreće leđa pa duždu Ivanu Soranzu šalju 30. rujna i 3. listopada 1312. godine pisma u kojima navode kako žele mir s Mletačkom Republikom, ali se boje za svoje izaslanike na što im dužd 17. listopada odgovara da je spreman na mir i da će poslanici biti zaštićeni i lijepo primljeni.³³⁵ Do mira u ovom slučaju nije došlo budući da je banu Mladenu II. pošlo za rukom poraziti vojsku

³²⁹ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 95; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 19.

³³⁰ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 96; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 19.

³³¹ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 99.

³³² LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 366; KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 99.

³³³ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 100.

³³⁴ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 100; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 19.

³³⁵ KLAJĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 100-101.

Tiofija Morosinija i brodovlje kapetana Vida de Canale što je uvjerilo Zadrane da ostanu vjerni banu, a što je vidljivo i u ispravama s kraja 1312. godine u kojima se kao knez i dalje navodi ban Mladen II.³³⁶ U prvoj polovici 1313. godine Mlečani su unajmili 3000 katalonskih plaćenika pod zapovjedništvom Dalmasija kako bi zauzeli napokon Zadar.³³⁷ U lipnju 1313. godine vojska se iskrcala na otoku Viru i kroz osam dana prebacila se na kopno, a mletačka flota usidрила se kod Ugljana kao priprema za napad na Zadar.³³⁸ Ban Mladen II. preduhitrio je mletačku vojsku te se postavio između gradskih zidina i Dalmasijevog logora čime je onemogućio okruženje Zadra, a time i spriječio opsadu.³³⁹ Bližila se jesen i kraj Dalmasijeve službe pa je on tražio od Mletačke Republike, bojeći se pobune Katalonaca ako im ne isplati naknadne dane provedene na bojištu, da im produže ugovor za istu cijenu, a što Mlečani nisu prihvatili već je ugovoreno da će im plaću dati lokalni činovnici.³⁴⁰ U isto vrijeme ban Mladen II. uvidio je neodrživost situacije te je pokušao dogovoriti mir kojim bi Zadar što povoljnije opet došao pod mletačku vlast, ali ga je dužd odbio.³⁴¹ Ban Mladen II. odlučio se za drugi plan te je skovao s vojvodom Dalmasijem urotu protiv Mlečana – katalonski plaćenici i Dalmasije bit će plaćeni 1000 zlatnih forinti od strane bana Mladena II. te će biti pušteni u Zadar čiji će upravitelj ostati dok poželi uz godišnju plaću od 1000 zlatnih forinti.³⁴² Pretvarajući se da je bijesan zbog odbijenog mira u zoru 1. rujna 1313. godine Dalmasije i Katalonci krenuli su u samostalni „napad“ na grad, ali su im Zadrani, na iznenađenje mletačkih vojnika koji su ostali u taboru, otvorili gradska vrata i pustili ih unutra.³⁴³ Suočeni s prijetnjom dvije vojske Mlečani su se povukli u neredu kako bi izbjegli zarobljavanje ili uništenje.³⁴⁴ Budući da je postao upravitelj grada vojvoda Dalmasije podržao je raniji prijedlog bana Mladena II. da se Zadar vrati pod vlast Mletačke Republike po povoljnim uvjetima.³⁴⁵ Suočeni s porazom i mogućnošću trajnog gubitka utjecaja na istočnom Jadranu Mlečani su prihvatili nepovoljan mir. Dana 23. rujna 1313. godine potpisano je da se Zadar vraća pod mletačku vlast uz privilegij biranja vlastitog kneza iz redova mletačkih plemića te biranja sudaca, vijećnika i činovnika iz redova

³³⁶ KLAJČ, *Povijest Hrvata II*, 40; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 101.

³³⁷ KLAJČ, *Povijest Hrvata II*, 41; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 101-102.

³³⁸ KLAJČ, *Povijest Hrvata II*, 41; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 102.

³³⁹ KLAJČ, *Povijest Hrvata II*, 41; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 102.

³⁴⁰ KLAJČ, *Povijest Hrvata II*, 41; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 102.

³⁴¹ KLAJČ, *Povijest Hrvata II*, 41; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 102-103.

³⁴² KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 103; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 20.

³⁴³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 103; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 20.

³⁴⁴ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 103; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 20.

³⁴⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 103; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 20.

građanstva; zarobljenici će biti razmijenjeni, Zadar će godišnje plaćati 150 perpera ili 3000 koža kune, a stranka koja pogazi mir platit će kaznu od 100 000 maraka srebra.³⁴⁶ Također, ban Mladen II. morao se odreći naslova zadarskog kneza što je bio veliki udarac ugledu Šubića Bribirskih i njega osobno.³⁴⁷ Već tada počeli su se javljati protivnici vlasti bana Mladena II. na što je on odgovorio silom.³⁴⁸

Uzastopne nevolje, gubitak Zadra, gubitak podrške Napulja, izostanak podrške kralja Karla I. Roberta pri borbi za Zadar te nemir među njegovim vazalima nagnali su Mladena II. da potraži saveznike među svojim donedavnim neprijateljima – Mlečanima.³⁴⁹ Boravio je tako 24. veljače 1314. godine u Splitu gdje izdaje povelje poput suverena, datirane po „banovanja Mladena u Hrvatskoj“, a uz njega su boravili i šibenski potestat Koža i njegov brat Saracen koji je bio banov osobni povjerenik.³⁵⁰ Upravo je Saracenu Ilijinu ban Mladen II. izdao punomoć da pregovara s Mlečanima u njegovo ime o stjecanju mletačkog građanstva, a sličnu punomoć izdali su mu u ožujku i trogirski knez Pavao II. te omiški i splitski knez Juraj II.³⁵¹ Već istog mjeseca boravio je Saracen Ilijin u Veneciji te je uspješno obavio svoj zadatak – 28. ožujka 1314. godine dužd Ivan Soranzo proglasio je bana Mladena II. i njegovu braću Jurja II. i Pavla II. mletačkim građanima, a idućeg dana prisegu vjernosti je u njihovo ime položio Saracen.³⁵²

5.2. Sukobi s Trogirom i Šibenikom

Budući da su Mlečani vratili Zadar pod svoju vlast i pomirili se s papom ponovno su mogli posvetiti više pažnje prilikama u Dalmaciji gdje je uzdrmana vlast bana Mladena II.³⁵³ Priliku za to pružilo im je političko stanje u Trogiru gdje je trajao otvoreni frakcijski sukob između rodova Andreis i Cega kao i slabljenje moći Šubića Bribirskih.³⁵⁴ Rod Andreis ojačao je nakon provale Tatara 1242./1243. godine kada su se našli u milosti kralja Bele IV. dobivši posjede u trogirskom zaleđu.³⁵⁵ Smrt kralja Bele IV. i posljedično slabljenje kraljevske vlasti

³⁴⁶ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 420, str. 266-271; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 104.

³⁴⁷ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 104; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 20.

³⁴⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 105.

³⁴⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 105-106.

³⁵⁰ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 106.

³⁵¹ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 427/428, str. 274-275; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 106; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 20.

³⁵² LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 431, str. 277; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 106-107; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 20.

³⁵³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 108.

³⁵⁴ BENYOVSKY LATIN, *Srednjovjekovni Trogir. Prostor i društvo*, 24-25; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 108; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 20. Više o tom sukobu i općenito o frakcijskim sukobima u kasnosrednjovjekovnom Trogiru vidi u: BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“.

³⁵⁵ BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 46

omogućilo je Šubićima Bribirskim preuzimanje uloge središnjeg autoriteta te od tada rod Andreis postaje njihova klijentela.³⁵⁶ Godine 1310. za kapetana i rektora Trogira izabran je Matej Zorijev de Cega koji je 1311. godine, nakon sukoba sa smrtnim ishodom, protjerao iz grada Marina Andrijina de Andreis i njegove pristaše.³⁵⁷ Ubrzo je umro i ban Pavao I., a njegov sin i nasljednik Mladen II. već je preuzimanjem banske titule bio u sukobu s Venecijom oko Zadra, što je uvelike iskoristio Matej Zorijev kako bi prevratom u Trogiru preuzeo vlast.³⁵⁸ Naime, od 24. rujna 1313. godine Matej Zorijev nosi naslov potestata i vječnog kapetana puka i grada, a što su priznavali i Mlečani koji ga u jednom pismu tako oslovljavaju.³⁵⁹ Takav razvoj događaja bio je protivan interesima bana Mladena II. i njegova mladoga brata Pavla II. koji je u to vrijeme bio trogirski knez.³⁶⁰ Međutim, sve dok je bio zaokupljen situacijom oko Zadra, a onda na prijelazu iz 1314. u 1315. godinu i sukobom s Babonićima te svojim vazalima Nelipićima i Kurjakovićima, Mladen II. nije mogao posvetiti pozornost i zbivanjima u Trogiru.³⁶¹ Upravo u to vrijeme Mateju Zorijevu pošlo je za rukom da u trogirskom Velikom vijeću izglasa odluku o povećanju broja velikovijećnika (19. ožujka 1315.), što je naknadno i učinio popunjavajući Vijeće svojim pristašama s 80 do najmanje 125 vijećnika.³⁶² Međutim, kada su sanirani svi problemi s Venecijom, Babonićima i bribirskim vazalima, ban Mladen II. mogao se više posvetiti i zbivanjima u Trogiru pa do eskalacije sukoba dolazi tijekom svibnja 1315. godine. Znajući da se banova kopnena vojska, potpomognuta omiškim brodovljem, sprema napasti grad, Matej Zorijev je s 24. na 25. svibnja 1315. godine dao srušiti franjevački samostan izvan trogirskih zidina kako bi spriječio bana Mladena II. da ga koristi za opsadu.³⁶³ U isto to vrijeme ban je tražio od Mateja da napusti položaj potestata i da mu se preda 14 njegovih najvažnijih pristaša, što je on odbio uživajući zaštitu Venecije.³⁶⁴ Čitava ova situacija koja bi uskoro dovela i do opsade grada s kopna i mora, ubrzo je međutim razriješena nakon

³⁵⁶ BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 46-47.

³⁵⁷ BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 64-65; BEĆIR, „Bellum intestinum: trogirski komuna početkom 14. stoljeća“, 47.

³⁵⁸ BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 69-72.

³⁵⁹ BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 72-73; BEĆIR, „Između 'tiranije' i političkoga legitimiteta. Prilog poznavanju političke kulture kasnosrednjovjekovne Dalmacije i Hrvatske“, 84.

³⁶⁰ BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 76-77.

³⁶¹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 113-114; BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 77; POPIĆ, BEĆIR, *Najstariji sačuvani sveščić srednjovjekovnih zapisnika komunalnih vijeća grada Trogira: pitanje datacije i kronologije*, 31-65.

³⁶² BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 78.

³⁶³ BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 80.

³⁶⁴ BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 81.

što je komuna pristala platiti banu Mladenu II. svotu od 10 000 libri.³⁶⁵ U takvoj situaciji Matej je požurio potvrditi svoj položaj pa je 8. lipnja u Velikom vijeću reizabran za potestata na novi mandat od neuobičajenih pet godina.³⁶⁶ Banov poslanik već je 8. srpnja tražio isplatu prve rate od 3000 libara pa su trogirске vlasti zbog toga izabrale građane koji će predati svaki između 100 i 500 libara pod prijetnjom izгона iz grada na deset godina.³⁶⁷

Tek što je primirio Trogir i dok je još bio zauzet borbama u Bosni i Srbiji, protiv bana Mladena II. pobunio se Šibenik pod vodstvom do tada vjernih Ilijića, njegovih osobnih prijatelja i pouzdanika.³⁶⁸ Potestat Šibenika, Koža Ilijin, stao je raditi protiv bana Mladena II., a okupio je oko sebe njegove neprijatelje – hrvatske velikaše i dužda Ivana Soranza.³⁶⁹ Banu Mladenu II. pritom je pošlo za rukom zarobiti šibenskog potestata Kožu Ilijina kojega je bacio u tamnicu u kojoj je i umro.³⁷⁰ Već u srpnju 1319. godine ban Mladen II. pojavio se s vojskom pred Šibenikom što je bio prvi put da su se Šubići Bribirski pojavili kao neprijatelji grada.³⁷¹ Ban je zahtijevao od građana da mu predaju sve Ilijiće što su Šibenčani, u nadi da će prinuditi bana na mir, učinili i predali mu braću Saracena, Mihajla i Iliju koje je ban odmah dao zatvoriti, a kasnije i pred gradom pogubiti za primjer ostalima, što je Šibenčane natjeralo da se odluče suprotstaviti banu.³⁷² Zatražili su pomoć od Mlečana koji su poslali Marka Vitturija da u njihovo ime traži od bana Mladena II. da napusti opsadu grada što je njega iznenadilo.³⁷³ Ban je poslao Marka Vitturija natrag u Veneciju s odgovorom da će Šibenik zauzeti i oduzeti im sve privilegije i slobode koje su do tada uživali, a što je Mlečane i Šibenčane uznemirilo.³⁷⁴ Mlečani su na to odgovorili ponovljenim zahtjevom i dizanjem vojske i mornarice u pomoć Šibeniku što je bana

³⁶⁵ BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 81-82; BEĆIR, „Između 'tiranije' i političkoga legitimiteta. Prilog poznavanju političke kulture kasnosrednjovjekovne Dalmacije i Hrvatske“, 89; BEĆIR, „Bellum intestinum: trogirска komuna početkom 14. stoljeća“, 53.

³⁶⁶ BEĆIR, „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“, 81-82; BEĆIR, „Između 'tiranije' i političkoga legitimiteta. Prilog poznavanju političke kulture kasnosrednjovjekovne Dalmacije i Hrvatske“, 89; BEĆIR, „Bellum intestinum: trogirска komuna početkom 14. stoljeća“, 53.

³⁶⁷ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 378-379; BENYOVSKY LATIN, *Srednjovjekovni Trogir. Prostor i društvo*, 25; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 110.

³⁶⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 118-119; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 22.

³⁶⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 119.

³⁷⁰ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 392; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 119-120; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 23.

³⁷¹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 120; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 22.

³⁷² LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 392; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 120; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 23.

³⁷³ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 120-121.

³⁷⁴ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 121; KARBIĆ, „Odnosi gradskoga plemstva i bribirskih knezova Šubića. Prilog poznavanju međusobnih odnosa hrvatskih velikaša i srednjovjekovnih dalmatinskih komuna“, 56-57.

Mladena II. iznenadilo pa on šalje svog liječnika Vilima de Vergnana u Veneciju da istraži mletačko neprijateljstvo.³⁷⁵

Iznenaden i uvrijeđen protivnicima sa svih strana koje su podržavali Mlečani ban Mladen II. nastojao je napakostiti im pa tako za svog predstavnika u Zadru bira Bajamontea Tiepola, mletačkog pobunjenika i izdajnika, a što je smetalo Mlečanima koji u studenome 1321. godine spočitavaju Zadru što ga primaju s počastima.³⁷⁶ Također je ban počeo smetati Trogiru što mu je pošlo za rukom uz pomoć Stjepana Manolessa, potestata izabranog 27. srpnja 1321. godine na njegov osobni zahtjev.³⁷⁷ Trogirani su na to uputili banu poslanike da se požale na njegovog potestata, a on ih je bacio u tamnicu pod prijetnjom da im se izvade dva zuba i jedno oko zbog klevete.³⁷⁸ Među građanima se stvorio dojam da je Manoless previše radio u korist bana što je dovelo do zahtjeva za njegovu smjenu, a potestata nagnalo da potajno pobjegne k banu Mladenu II. koji ga je novčano nagradio i obeštio.³⁷⁹ Ban Mladen II. pisao je Mlečanima 25. studenoga 1321. godine da su Trogirani nepravедno oduzeli Stjepanu Manolessu čast potestata i da će ih s vojskom kazniti, ali su Trogirani vješto svalili krivnju sa sebe na Stjepana Manolessa.³⁸⁰ Još u prosincu 1321. godine banova vojska boravila je pred Trogirom pa su Mlečani nagovorili Trogir i Šibenik da sklope savez kako bi se obranili od bana što je i učinjeno 24. siječnja 1322. godine u crkvi svetog Čubrijana na otoku Čiovu.³⁸¹ Ban Mladen II. na ovo je odgovorio uništavanjem voćnjaka i vinograda Trogira i Splita, ali nije mogao osvojiti gradove čuvane mletačkom flotom.³⁸²

Napadi na njihove posjede i blokada natjerali su gradove i komune da se stave pod zaštitu Mletačke Republike. Prvi je to učinio Šibenik 2. veljače 1322. godine odlukom vijeća od 77 članova da se pošalje konzula Bogdana Desinju u Veneciju da ugovori zaštitu.³⁸³ Već 1. ožujka dogovorio se s duždom Ivanom Soranzom o uvjetima – Mlečani će štititi grad od

³⁷⁵ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 122.

³⁷⁶ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 505, str. 326; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 123-124.

³⁷⁷ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 507, str. 328; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 124; Često su Šubići Bribirski koristili svoj položaj kako bi na mjesto potestata postavili osobu koja je odgovarala njihovim interesima. Vidi u: RAČKI, „Notae Ioannis Lucii“, 221; POPIĆ, BEĆIR, *Acta et reformationes consiliorum civitatis Tragurii (saec. XIII-XV)*, 15-16.

³⁷⁸ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 124-125.

³⁷⁹ KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 125.

³⁸⁰ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 507, str. 328; LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 509, str. 329; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 125-126.

³⁸¹ CD IX, dok. 37, str. 46-48; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 126-127; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 23.

³⁸² KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 127-128; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 23.

³⁸³ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 512, str. 330-335; KLAJČ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 128; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 23.

neprijatelja i slati kneza iz Mletačke Republike čija će plaća biti 1200 libri godišnje dok će ostala kneževa primanja od sada pripadati gradu.³⁸⁴ Dana 15. ožujka vijeće je položilo prisegu i predalo ključeve grada predstavniku mletačkog dužda Bartolu Michieliu, a Grgur II. više nije bio gradski knez.³⁸⁵ Njihov primjer slijedio je 12. ožujka i Trogir koji je postigao dogovor pod istim uvjetima 17. travnja dok su prisegu duždu položili 14. svibnja.³⁸⁶ Jedino je Split pod kneštvom Jurja II. ostao vjeran banu unatoč pritiscima dužda Ivana Soranza.³⁸⁷ Uvjeren u podršku kralja Karla I. Roberta ban Mladen II. sazvaio je u ožujku ili travnju 1322. godine plemićki sabor kako bi okupio širu koaliciju protiv odmetnutih gradova; sabor su obilježili sukobi i međusobne optužbe po kojima je ban shvatio da su se velikaši urotili protiv njegove vlasti.³⁸⁸ Iako nije dobio izravnu kraljevu podršku ban Mladen II. vjerovao je u moć Šubića Bribirskih i snagu svojih utvrđenih gradova.³⁸⁹ Dana 24. travnja 1322. godine banov brat Pavao II. sklopio je ugovor s Trogirom kojim se obvezao da će napasti Mladena u zamjenu za bansku čast i godišnji dohodak od 1000 malih libri uz obećanje da neće biti novih nameta, a ovom savezu pristupili su i knezovi krčki Frankopani.³⁹⁰ Ovime je koalicija protiv bana Mladena II. bila upotpunjena, a uz njega su ostali brat mu Juraj II. i Split.³⁹¹

5.3. Pad bana Mladena II.

U ljeto 1322. godine započeo je veliki rat – na jednoj strani stajali su Šibenik, Trogir, svi hrvatski knezovi i knez Pavao II. kojima su se još pridružili i slavonski knez i novi ban Ivan Babonić i bosanski ban Stjepan Kotromanić, a na drugoj strani ban Mladen II. i knez Juraj II.³⁹² Ban Mladen II. nije se mogao suprotstaviti toj vojski pa se povlači od Skradina prema Klisu.³⁹³ Odlučujuća bitka između bana Mladena II. i koalicije predvođene Ivanom Babonićem zbilja se kod Blizne između Splita i Trogira u kojoj je vojska bana Mladena II., kneza Jurja II., Poljičana

³⁸⁴ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 128; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 23.

³⁸⁵ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 513; str. 335; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 128; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 23.

³⁸⁶ LJUBIĆ, *Listine I*, dok. 515, str. 340-341; RAČKI, „Notae Ioannis Lucii“, 230-234; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 128-129; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 23.

³⁸⁷ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 129.

³⁸⁸ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 392-393; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 130-131.

³⁸⁹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 131.

³⁹⁰ LUČIĆ, *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*, 209; *CD IX*, dok. 50, str. 60-62; KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 131-132; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 23.

³⁹¹ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 132.

³⁹² KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 132; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 23-24.

³⁹³ KLAJČIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 132; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 24.

i Vlaha, čiji je ovo prvi spomen, teško poražena.³⁹⁴ U isto vrijeme mletačko brodovlje prevelo je snage Trogira i Šibenika do Skradina kojeg su zauzeli, opljačkali i razorili, a nedugo potom zauzeli su i Omiš.³⁹⁵ Suočeni s porazom ban Mladen II. i knez Juraj II. sklonili su se u neosvojivi Klis pripremajući se za nastavak rata.³⁹⁶ Ban Mladen II. bio je zgranut potezom kralja Karla I. Roberta koji se pokrenuo s vojskom prema Hrvatskoj što je nagnalo neke gradove, poput Šibenika, da se poklone kralju i zatraže potvrde ranijih privilegija.³⁹⁷ Kralj Karlo I. Robert spustio se rijekom Unom kroz Hrvatsku i utaborio u gradu Kninu s vojskom od 20 000 ljudi, a pridružilo mu se mnoštvo plemstva s optužbama na račun bana Mladena II.³⁹⁸ Iako se smatrao vjernim kralju ban Mladen II. suočavao se s mnogobrojnim optužbama, a bio je i u sred građanskog rata pa se bojao otići sam pred kralja.³⁹⁹ Prvo je poslao svog brata Jurja II. s darovima za kralja Karla I. Roberta, a knez Juraj II. bio je dobro primljen u kraljevom taboru te se vratio natrag u Klis.⁴⁰⁰ Ohrabren vijestima, ban Mladen II. uputio se i sam u Knin kako bi se poklonio kralju i više se nikada nije vratio u banovinu.⁴⁰¹ Izvori govore da je kralj Karlo I. Robert zarobio bana Mladena II. i pod jakom ga stražom odveo u Zagreb, a potom u Ugarsku gdje je nedugo zatim i umro u tamnici pod nerazjašnjenim okolnostima.⁴⁰² Iako su još uvijek upravljali pojedinim gradovima poput Klisa, Omiša i Ostrovice, izgubili su svoj dotadašnji politički utjecaj, a 1322. godine kralj Karlo I. Robert opozvao je privilegij o nasljednoj banskoj časti te je moć Šubića Bribirskih bila *de facto* i *de iure* slomljena.⁴⁰³

³⁹⁴ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 393-395; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 132-133; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 24.

³⁹⁵ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 393; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 133; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 24.

³⁹⁶ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 133; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 24.

³⁹⁷ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 133-134.

³⁹⁸ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 134; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 23.

³⁹⁹ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 134.

⁴⁰⁰ LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 395; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 134; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 24.

⁴⁰¹ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 134; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 24.

⁴⁰² LUČIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 396; KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 134-135; KARBIĆ, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 24.

⁴⁰³ KLAIĆ, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347.*, 139.

6. ZAKLJUČAK

Šubići Bribirski upoznali su se s moći i bogatstvom dalmatinskih komuna još u 11. stoljeću kada su djelovali kao kraljevska pratnja. Njihova vlast širila se iz Bribirske župe prema obalnim gradovima postepeno, ali s jasnim planom, a čiji je idejni tvorac nesumnjivo bio knez Grgur I. koji je sa svojim bratom knezom Stjepanom godine 1227. preuzeo kneževske položaje u Splitu i Trogiru. Privremeni gubitak kneževskih položaja u dalmatinskim komunama u korist stranaca i banova postavljenih voljom ugarsko-hrvatskih kraljeva samo ih je potaknuo na snažnije djelovanje. Tako je već 1263. godine knez Stjepko zaobišao gubitak kneštva koristeći položaj potestata, a što su iskoristili i njegovi sinovi Pavao, Juraj i Mladen za povratak na kneževske položaje u Splitu, Trogiru i Šibeniku početkom 1270-ih. Vrhunac moći dostigli su Šubići Bribirski 1293. godine stjecanjem nasljedne banske časti i privremenim osvajanjem Zadra. Ban Pavao I. koristio je svoj položaj kako bi postavljao svoju braću i sinove, a u iznimnim slučajevima i strance, na kneževske položaje. Ban se pokazao iznimno vještim u politici te je držao stvarnu kontrolu nad gradovima bez izravnog narušavanja njihovih privilegija i sloboda. Moć Šubića Bribirskih počela je slabiti u vrijeme Pavlova nasljednika, bana Mladena II. Puno je razloga za neuspjeh i slom vlasti bana Mladena II. Iako se u onovremenim izvorima isticalo njegovo nasilje i oholost, te osobine, uobičajene kod onodobnih velikaša, bile su samo opravdanje, ne i uzrok njegova pada. Uzroke pada pronalazimo u dva odvojena problema. Prije svega, njegova velika moć i samovolja postale su opterećenje komunalnom plemstvu i građanima čiji je prostor za ostvarivanje vlastitih interesa bio znatno sužen. Drugi razlog leži u nasljednoj banskoj časti, posljednjem povlaštenom položaju u kraljevstvu, koji se nije uklapao u ideju države Karla I. Roberta. Mladenov pad i naknadni gubici posjeda doveli su do konačnog sloma političkog utjecaja Šubića Bribirskih u Dalmaciji. Treba za kraj napomenuti da su gubitkom Ostrovice 1347. godine krila Šubića bila sklopljena, a ne slomljena. Posljednji bribirski knez, Juraj III. postao je Juraj I. Zrinski čiji će potomci postati jedna od najmoćnijih velikaških obitelji novovjekovnog Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva.

7. BIBLIOGRAFIJA

1. Izvori

- ARHIĐAKON, Toma. *Historia Salonitana – historia salonitanorum atque spalatinorum pontificum*, prir. Olga Perić i Mirjana Matijević Sokol. Split: Književni krug Split, 2003.
- Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. I, prir. Marko Kostrenčić, Jakov Stipišić i Miljen Šašmalović. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1967.
- Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. II, prir. Tadija Smičiklas. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1904.
- Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. III, prir. Tadija Smičiklas. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1905.
- Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. IV, prir. Tadija Smičiklas. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1906.
- Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. V, prir. Tadija Smičiklas. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1907.
- Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. VI, prir. Tadija Smičiklas. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1908.
- Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. VII, prir. Tadija Smičiklas. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1909.
- Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. VIII, prir. Tadija Smičiklas. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1910.
- Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. IX, prir. Tadija Smičiklas. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1911.
- LUČIĆ, Ivan. *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*. Split: Književni krug Split, 1979.
- LUČIĆ, Ivan. *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*. Amsterdam: Joan Blaeu, 1666.
- LJUBIĆ, Šime. *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, sv. I. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1868.
- RAČKI, Franjo. „Notae Ioannis Lucii“. *Starine*, XIII (1881), 211-268.

2. Literatura

- ANČIĆ, Mladen. „Neočekivani pobjednik: uspon Karla Roberta do vlasti“. *Miscellanea Hadriatica et Mediterranea* 7 (2020.), 127-156.
- ANČIĆ, Mladen. „Od kralja 'poluboga' do prvih ideja o 'nacionalnom' kraljevstvu“. U: *Kolomanov put*, ur. Jelena Borošak-Marijanović et al. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2003., 42-111.
- ANČIĆ, Mladen. „Srednjovjekovno vladarsko vlastelinstvo Drid. Problemi vlasništva i organizacija u XIII st.“. *Povijesni prilozi* 19 (2000.), 87-111.
- ANDREIS, Pavao. *Povijest grada Trogira I*. Split: Književni krug Split, 1977.
- BEĆIR, Ante. „Plemstvo kasnosrednjovjekovnoga Trogira: politička zajednica, frakcije i dinamika konflikta“. *Doktorska disertacija*, Hrvatsko katoličko sveučilište, 2022.
- BEĆIR, Ante. „Između 'tiranije' i političkoga legitimiteta. Prilog poznavanju političke kulture kasnosrednjovjekovne Dalmacije i Hrvatske“. *Povijesni prilozi* 41 (2022.), 83-105.
- BEĆIR, Ante. „Bellum intestinum: trogirski komuna početkom 14. stoljeća“. *Kulturna baština* (2019.), br. 45, 37-66.
- BENYOVSKEY LATIN, Irena. *Srednjovjekovni Trogir. Prostor i društvo*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2009.
- DUPLANČIĆ, Arsen. „Pečat splitskog i šibenskog kneza Domalda“. *Archaeologia Adriatica* 2 (2008.), 243-249.
- GRANIĆ, Miroslav. „Jadranska politika Šubića Bribirskih“. *Povijesni prilozi* 36 (1994.), 35-68.
- KALLAY, Nikola. „Zlatne bule Andrije II. i Bele IV. Šubićima Bribirskim“. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 44 (2012.), br. 1, 209-222.
- KARBIĆ, Damir. „Odnosi gradskoga plemstva i bribirskih knezova Šubića. Prilog poznavanju međusobnih odnosa hrvatskih velikaša i srednjovjekovnih dalmatinskih komuna“. *Povijesni prilozi* 35 (2008.), 43-60.
- KARBIĆ, Damir. „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“. *Povijesni prilozi* 22 (2004.), 1-26.

- KARBIĆ, Damir. „Split i Bribirski knezovi u doba Tome Arhiđakona“. U: *Toma Arhiđakon i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 25.-27. rujna 2000. godine u Splitu*, ur. Mirjana Matijević Sokol i Olga Perić. Split: Književni krug Split, 2004., 235-242.
- KLAIĆ, Nada. „Paulus de Breberio banus Croatorum dominus et Bosne“. *Arhivski vjesnik* 17-18 (1975.), br. 1, 409-423.
- KLAIĆ, Vjekoslav. *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća. Knjiga prva*. Zagreb: Matica hrvatska, 1988.
- KLAIĆ, Vjekoslav. *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća. Knjiga druga*. Zagreb: Matica hrvatska, 1988.
- KLAIĆ, Vjekoslav. „Rodoslovje knezova Nelipića od plemena Svačić“. *Zagreb: Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 3 (1898.), 1-18.
- KLAIĆ, Vjekoslav. *Bribirski knezovi od plemena Šubić do godine 1347*. Zagreb: Matica hrvatska, 1897.
- MATIJEVIĆ SOKOL, Mirjana. *Studia mediaevalia selecta. Rasprave i prinosi iz hrvatske srednjovjekovne povijesti*. Zagreb: FF Press, 2020.
- POPIĆ, Tomislav, BEĆIR, Ante. *Acta et reformationes consiliorum civitatis Tragurii (saec. XIII-XV)*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2022.
- POPIĆ, Tomislav, BEĆIR, Ante. „Najstariji sačuvani sveščić srednjovjekovnih zapisnika komunalnih vijeća grada Trogira: pitanje datacije i kronologije“. *Povijesni prilozi* 39 (2020.), 31-65.
- SMILJANIĆ, Franjo. „Neka zapažanja o teritoriju i organizaciji Bribirske županije u srednjem vijeku“. *Povijesni prilozi* 22 (2003.), 7-35.